

Національний університет «Запорізька політехніка»
Інститут управління та права. Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики

Пояснювальна записка
до магістерської роботи

на тему «КНИГОВИДАННЯ ЯК ПРОБЛЕМНИЙ ДИСКУРС
СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МЕРЕЖЕВИХ ВИДАНЬ»

Виконала: студентка II курсу, групи СНЗ-319м
Спеціальності 061 «Журналістика»
(шифр і назва спеціальності)

Хамідуліна Юлія Юріївна
(прізвище та ініціали)

Керівник к. н. соц. ком., доц. Островська Н. В.
(прізвище та ініціали)

Рецензент к. філол. н., доц. Мірошніченко П.В.
(прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2020 р.

НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Інститут управління та права
Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики
Освітній ступінь магістр
Спеціальність: 061 «Журналістика»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри Протокол
№ 2
«24» 09 20 19 року

ЗАВДАННЯ

на магістерську роботу студентки групи СНЗ-319 м

Хамідюліної Юлії Юрїївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Книговидання як проблемний дискурс спеціалізованих мережевих видань»

керівник роботи канд. н. соц. ком., доц. Островська Н.В.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Національного університету «Запорізька політехніка» від «10» 06 20 20 року № 155

2. Строк подання студентом роботи 14. 11. 2019

3. Вихідні дані для роботи: праці таких науковців, як О. Афонін, Н. Зелінська, О. Коваль, Т. Кузнякова, В. Теремко, Л. Чупрій, М. Тимошик, М. Сенченко, О. Сичевський та ін.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить розробити):

1. Висвітлення видавничої діяльності як складова культурної проблематики

1.1. Поняття культурної проблематики ЗМІ

1.2. Тематико-проблемне поле публікацій про видавничу діяльність

2. Актуальні проблеми ринку книжкової продукції в Україні

2.1 Стан книговидавництва в Україні

2.2 Проблеми українського книговидання

3. Особливості репрезентації проблем книговидання в українських

мережевих медіа

3.1 Проблеми книговидання на сторінках культурно-читацького проекту «Читомо», мистецько-літературного порталу «Буквоїд», літературного порталу «ЛітАкцент», веб-порталу «Друг читача»

3.2 Жанрові характеристики публікацій про проблеми видавництва книг

4. Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях

4.1. Аналіз потенційних небезпек

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

4.4. Заходи з пожежної безпеки

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях

5. Перелік графічного матеріалу: _____

6. Консультування розділів роботи

Розділ	Консультант	Завдання видав		Завдання прийняв	
		Підпис	дата	підпис	дата
Вступ	Островська Н.В.		27.10.19		27.10.19
I	Островська Н.В.		10.02.20		10.02.20
II	Островська Н.В.		10.03.20		10.03.20
III	Островська Н.В.		03.06.20		03.06.20
IV	Островська Н.В.		04.09.20		04.09.20
Висновки	Островська Н.В.		16.10.20		16.10.20

7. Дата видачі завдання: «12» вересня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	вересень 2019	
2	Аналіз журналістичнознавчого матеріалу	жовтень 2019	
3	Написання вступу	грудень 2019	
4	Написання розділу 1	березень 2020	
5	Написання розділу 2	травень 2020	
6	Написання розділу 3	червень 2020	
7	Написання розділу 4	вересень 2020	
8	Написання висновків	жовтень 2020	
9	Оформлення роботи	листопад 2020	
10.	Захист роботи	грудень 2020	

Студент

(підпис)

Хамідуліна Ю.Ю.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Островська Н.В.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ВИСВІТЛЕННЯ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ.....	11
1.1. Поняття культурної проблематики ЗМІ	11
1.2. Тематико-проблемне поле публікацій про видавничу діяльність.....	18
РОЗДІЛ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РИНКУ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Стан книговидавництва в Україні.....	27
2.2. Проблеми українського книговидання	33
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРОБЛЕМ КНИГОВИДАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ МЕРЕЖЕВИХ МЕДІА.....	45
3.1. Проблеми книговидання на сторінках мистецько-літературного порталу «Буквоїд», літературного порталу «ЛітАкцент», культурно- читацького проекту «Читомо», веб-портал «Друг читача», Порталу української книжкової індустрії.....	45
3.2. Жанрові характеристики публікацій про проблеми видавництва книг.....	66
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	78
4.1. Аналіз потенційних небезпек.....	78
4.2. Заходи по забезпеченню безпеки.....	79
4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці.....	83
4.4. Заходи з пожежної безпеки.....	85
4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях.....	86
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
ДОДАТКИ.....	102

РЕФЕРАТ

Текст магістерської роботи «Книговидання як проблемний дискурс спеціалізованих мережових видань» становить 93 сторінки. Для виконання дослідження опрацьовано 94 джерела.

Об'єктом дослідження є мистецько-літературний портал «Буквоїд», літературний портал «ЛітАкцент», культурно-читацький проект «Читомо», веб-портал «Друг читача».

Предмет дослідження – проблеми книговидання в українських спеціалізованих мережових медіа.

Метою роботи є аналіз книговидання як проблемного дискурсу спеціалізованих мережових видань.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити поняття «культурна проблематика ЗМІ»;
- проаналізувати тематико-проблемне поле публікацій про видавничу діяльність;
- ознайомитися зі станом сучасного книговидавництва в Україні;
- охарактеризувати актуальні проблеми вітчизняного виробництва книжкової продукції;
- дослідити проблемний дискурс видавничої справи мистецько-літературного порталу «Буквоїд», літературного порталу «ЛітАкцент», культурно-читацького проекту «Читомо», веб-порталу «Друг читача»;
- проаналізувати жанрові характеристики публікацій, що висвітлюють проблеми книговидання.

Методологічна і теоретична основа дослідження. Книговиданню України присвячені наукові праці таких авторів, як С. Водозазька [16], Л. Войтович [17], Я. Ісаєвич [32; 33], М. Тимошик [76], О. Сенік [70], Т. Кузнякова [40], І. Копистенська [37], В. Теремко [74; 75], В. Лисенко [42], Г. Миронова [48]. Зокрема, О. Афонін [2; 3], Я. Ісаєвич [32; 33], Л. Войтович [17], В. Лисенко [42], І. Копистинська [37], Т. Кузнякова [40], В. Теремко [74;

75], Л. Чупрій [86; 87], В. Шпак [90; 91] досліджують питання стану національної книговидавничої системи та державного регулювання, К. Горська [19], В. Теремко [74; 75] – взаємовплив мови, суспільства, держави та книговидання як виду соціальної комунікації.

Основні проблеми українського книжкового ринку та їх причини аналізують сучасні науковці та книгознавці: О. Афонін [2; 3], Н. Зелінська [28; 29], Т. Кузнякова [40], В. Теремко [74; 75], Л. Чупрій [86; 87], М. Тимошик [76], О. Сенік [70], В. Семиноженко [69].

Методи дослідження: аналіз і синтез на теоретичному та емпіричному рівнях, узагальнення, систематизації, порівняльний, описовий.

Наукова новизна полягає у спробі детально проаналізувати проблеми книговидання в українських спеціалізованих мережевих медіа на прикладі мистецько-літературного порталу «Буквоїд», літературного порталу «ЛітАкцент», культурно-читацького проекту «Читомо», веб-порталу «Друг читача».

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні і практичні положення можуть бути використані для підготовки відповідних спецкурсів і спецсемінарів у вищих навчальних закладах і при написанні курсових і дипломних робіт.

**КУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМАТИКА, ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ,
ПРОБЛЕМИ КНИГОВИДАННЯ, МЕРЕЖЕВІ МЕДІА, КНИЖКОВА
ІНДУСТРІЯ, МИСТЕЦЬКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ПОРТАЛ, ЖАНРОВІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ**

ВСТУП

Книги завжди були й до цього часу залишаються одними з основних ресурсів накопичення нової інформації зі сфери техніки та науки. Порівняно з іншими інформаційними джерелами, такими, як друковані та електронні ЗМІ, що впливають на людський розум мимохідь, пропонуючи інформацію короткого строку актуальності, сприйняття людиною книги як логічного послідовного об'ємного культурно-інформаційного матеріалу формує стійкі, фіксовані на тривалий час уявлення про форми й умови існування природи та суспільства, своє місце в них, та допомагає визначати власне ставлення до людей у процесі суспільних відносин, а також їхнє ставлення до себе.

Книга є явищем соціальним, і її існування поза межами суспільства неможливе, а отже, її роль визначається місцем, яке вона займає в системі засобів масової комунікації та структурі вільного часу. І хоча в останні роки з'явилися нові ЗМК, вони не спричинили повну відмову від книжок, а лише перебрали на себе частину її функцій.

В Україні книговидавництво, що залишається однією зі складових культурної політики держави, перш за все спрямоване на задоволення духовних та культурно-освітніх потреб населення. Структурно складна та різнопланова система видавництва книг є окремим самостійним рушієм розвитку культурної сфери суспільства, зосібна літературної її галузі. Практичне використання друкованого видання книжки як одного з найвпливовіших засобів масової комунікації та його економічне та соціально-культурне призначення передбачають активне втручання держави у книговидавничий процес.

Видавнича діяльність є сукупністю заходів, спрямованих на підготовку і випуск книговидавничої продукції. Остання залишається домінуючою формою наявності у сучасності і збереження надалі культурної спадщини і в цьому розумінні – розвитку культури. Тому книговидавництво має

основоположне значення у культурній проблематиці. А це, своєю чергою, сприяє загостренню питання культурно-гуманітарної адаптації суспільства до актуальної ситуації в Україні.

Дослідження теми в контексті аналізу тенденцій розвитку та проблемних аспектів проблем наукового книговидання здійснює Н. Зелінська [28; 29], проблем і перспектив університетського книговидання – О. Сенік [70], проблем удосконалення управління видавничою справою в Україні – Г. Миронова [47], стратегічні виклики сучасному вітчизняному книговиданню – В. Теремко [74; 75], основні проблеми сучасного навчального книговидання для вищої школи – С. Фіялка [82], сучасні проблеми книговидання у контексті формування національного інформаційного простору – В. Шпак [90; 91].

В умовах постійного зростання кількості інформаційних потоків та їх пропорційного прискорення, інтенсивного обміну даними засоби масової інформації отримали новий поділ відповідно до читацької аудиторії – для широкого загалу і для зацікавленого вузькою спеціалізацією проблематики читача. Щодо останніх важливу роль відіграють тематичні видання з літературознавства, видавничої справи тощо.

Актуальність теми обумовлена необхідністю дослідити проблеми книговидання, що розглядаються в українських мережевих медіа. Адже існує ціла низка питань та проблем, щодо вирішення яких ніхто не вдається, але саме спеціалізовані ЗМІ намагаються регулярно висвітлювати стан справ у книговидавничій сфері.

Мета роботи – аналіз книговидання як проблемного дискурсу спеціалізованих мережевих видань.

Реалізація мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- визначити поняття «культурна проблематика ЗМІ»;
- проаналізувати тематико-проблемне поле публікацій про видавничу діяльність;
- ознайомитися зі станом сучасного книговидавництва в Україні;

- охарактеризувати актуальні проблеми вітчизняного виробництва книжкової продукції;
- дослідити проблемний дискурс видавничої справи мистецько-літературного порталу «Буквоїд», літературного порталу «ЛітАкцент», культурно-читацького проекту «Читомо», веб-порталу «Друг читача»;
- проаналізувати жанрові характеристики публікацій, що висвітлюють проблеми книговидавання.

Об'єктом дослідження є мистецько-літературний портал «Буквоїд», літературний портал «ЛітАкцент», культурно-читацький проект «Читомо», веб-портал «Друг читача».

Предмет дослідження – проблеми книговидавання в українських спеціалізованих мережевих медіа.

Методи дослідження: аналіз і синтез на теоретичному та емпіричному рівнях, узагальнення, систематизації, порівняльний, описовий.

Методологічна і теоретична основа дослідження.

Книговидаванню України присвячені наукові праці таких авторів, як С. Водолазька [16], Л. Войтович [17], Я. Ісаєвич [32; 33], М. Тимошик [76], О. Сенік [70], Т. Кузнякова [40], І. Копистенська [37], В. Теремко [74; 75], В. Лисенко [42], Г. Миронова [48]. Зокрема, О. Афонін [2; 3], Я. Ісаєвич [32; 33], Л. Войтович [17], В. Лисенко [42], І. Копистинська [37], Т. Кузнякова [40], В. Теремко [74; 75], Л. Чупрій [86; 87], В. Шпак [90; 91] досліджують питання стану національної книговидавничої системи та державного регулювання, К. Горська [19], В. Теремко [74; 75] – взаємовплив мови, суспільства, держави та книговидавання як виду соціальної комунікації.

Основні проблеми українського книжкового ринку та їх причини аналізують сучасні науковці та книгознавці: О. Афонін [2; 3], Н. Зелінська [28; 29], Т. Кузнякова [40], В. Теремко [74; 75], Л. Чупрій [86; 87], М. Тимошик [76], О. Сенік [70], В. Семиноженко [69].

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що у роботі зроблена спроба детально проаналізувати проблеми книговидання в українських спеціалізованих мережових медіа на прикладі мистецько-літературного порталу «Буквоїд», літературного порталу «ЛітАкцент», культурно-читацького проекту «Читомо», веб-порталу «Друг читача».

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні і практичні положення можуть бути використані для підготовки відповідних спецкурсів і спецсемінарів у вищих навчальних закладах і при написанні курсових і дипломних робіт.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основної роботи – 93 сторінки. Список використаної літератури включає 94 найменування (викладених на 8 сторінках).

РОЗДІЛ 1

ВИСВІТЛЕННЯ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

1.1. Поняття культурної проблематики ЗМІ

Для всебічного розуміння поняття культурної проблематики необхідно спочатку ознайомитися з двома наріжними явищами, а саме зі значеннями понять «проблема» і «проблематика».

Слово «проблема» означає буквально питання, що потребує вирішення, стимул діяльності спонукального характеру, тобто наявність відомої та невідомої інформації про конкретний предмет обговорення. Згадування вказаного слова у множині може свідчити про дві або декілька таких проблем [12].

Слову «проблематика» відповідає інший смисл, який передбачає набір, певну кількість проблем, а отже сукупність питань, що потребують вирішення. Поява слова «проблематика» зумовлено тим, що слово «theke» з грецької мови перекладається як «вмістилище» або систематизоване зібрання карток із якими-небудь відомостями, матеріалами, інформацією [12].

Проблематикою ЗМІ необхідно називати таку систематизовану сукупність питань, різноманіття яких висвітлюється в засобах масової інформації. Тому випадкова проблема або проблематика, якій присвячено журналістський матеріал будь-якої форми – аналітика, коментар, репортаж, огляд, інтерв'ю тощо, також має сприйматися як одна з проблем або проблематик ЗМІ.

Відповідно систематизоване зібрання проблем культурної сфери, які періодично висвітлюються в засобах масової інформації – це культурна проблематика ЗМІ.

До структурованого поняття «культурна проблематика» входять всі питання, які пов'язані з працею і творчою енергією людини: засоби праці, технічні винаходи і наукові відкриття; мова, писемність і література; релігійні або атеїстичні уявлення, норми моралі і політичні системи; витвори мистецтва і способи спілкування людей тощо [61].

Проте культура – це не тільки система цінностей (або сукупність досягнень), але і динамічний процес розкриття та розвитку здібностей у певному історичному контексті. Саме розвиток людини, а також її ставлення до самої себе та інших людей, до природи і до всього навколишнього світу можна вважати загальною мірою рівня культури конкретної історичної епохи. Важливим критерієм історико-культурного процесу є цілі, можливості та способи поширення і використання культурних цінностей серед різних соціальних груп [89].

Термін «культура» у початковому його тлумаченні не позначав якогось особливого предмета, стану або змісту. Він був пов'язаний з уявленнями про дію, зусилля, спрямованих на дію чогось, і тому вживався з певним доповненням, що позначав завжди культуру чогось: культуру духу, культуру розуму тощо. Пізніше культуру стали розуміти як «людяність», що виділяє людину з природи, варварського стану. Культура стала мірою, що відрізняє римлянина від варвара, цивілізовану людину від дикуна, природне від неприродного (штучного).

Аналіз сутності культури, її місця, ролі в суспільстві дозволяє виділити основні взаємопов'язані сторони, аспекти культури [7]:

1) культура – народжене суспільством, властиве суспільству соціальне явище, що відбиває його якісну характеристику та збагачує духовне життя людини;

2) культура – процес творчої діяльності людини, спрямованої на пізнання оточуючого світу і самої людини у цьому світі, на отримання об'єктивної і достовірної інформації про світ, де головну роль відіграє наука і мистецтво;

3) культура покликана допомогти людині не тільки пізнати світ й саму себе, але й визначити своє місце в світі, світоглядні установки;

4) культура включає в себе сутність досягнутих людиною у процесі освоєння світу матеріальних і духовних цінностей, а також відповідних ціннісних орієнтацій людини в світі;

5) культура, створюючи необхідні для орієнтації людини у світі норми поведінки та оцінки, забезпечує регулювання соціальних відносин людей;

6) культура виступає як потужний фактор формування людських сутнісних сил, формування людини в людині, перетворення її природних захоплень, потреб, емоцій в справжні людські. Саме в цьому полягає її гуманістичний зміст.

Звичайно, що в реальному житті суспільства вище названі аспекти взаємодоповнюються, переплітаються. Аналіз цих взаємопов'язаних сторін культури дозволяє з'ясувати, у чому полягають її основні функції. А вони пояснюються наступним чином [34]:

1) адаптаційна – дає можливість кожному індивідууму, який включається в процес функціонування і розвитку, прилаштовуватися до існуючих в суспільстві умов, оцінок і форм поведінки;

2) пізнавальна – ознайомлення людини зі знаннями, необхідними для «володіння силами природи і пізнання соціальних явищ, для визначення у відповідності з цим ціннісного ставлення до світу;

3) аксіологічна (ціннісна) – дає можливість виробити ціннісні орієнтації людини, коригувати норми поведінки та ідентифікувати себе в суспільстві;

4) інформаційна – яка дає людству й суспільству відповідну інформацію;

5) комунікативна (діалог культур) – функція виконує передачу культурних цінностей, їх засвоєння та збагачення неможливі без спілкування людей, а саме спілкування здійснюється за допомогою мови, музики, зображення і. д., які входять в скарбницю культурних цінностей;

6) нормативна – відпрацьовування і поширення відповідних норм поведінки, які суспільство диктує людині, у відповідності з якими формується образ життя людей, їх установки й ціннісні орієнтації, способи поведінки;

7) гуманістична – реалізацію верховних цінностей шляхом культивування людської гідності [34];

8) людинотворча (соціалізація особистості) – основу людинотворчої функції культури складає виявлення і культивування сутнісних сил людини, їх соціальне і духовне возвеличення і ушляхетнення;

9) виховна – полягає у невинному процесі розвитку і задоволенні матеріальних і духовних потреб, різноманітних людських здібностей, продукуванні та здійсненні мрій та бажань, постановкою перед собою і досягненні певних життєвих цілей, програм;

10) світоглядна – синтезує в цілісну і завершену форму систему чинників духовного світу – пізнавальних, емоційно-чуттєвих, оцінкових, вольових.

Культура як духовність є неодмінною умовою, без якої будь-яке суспільство і будь-яка країна приречені. Сучасна культура характеризується різноманітністю ідеалів і цінностей.

Культурна проблематика висвітлює серйозні проблеми у книговидавничому просторі. Письменниця О. Забужко наводить декілька гострих проблемних тем [58]:

1) обмаль майданчиків, починаючи від ЗМІ, де на телебаченні вже немає жодної книжкової програми;

2) інтернет з'їв друковане слово;

3) література сама по собі, а шкільна програма сама по собі.

Літературознавці ще не домовились про канон, в якому порядку ієрархічному мають бути розставлені твори на тих уявних полицях, які власне і творять культуру.

Розглядаючи стан культури українського суспільства в сучасних умовах, слід сказати, що процеси реформування країни внесли до сфери духовного життя як позитивні, так і негативні моменти.

На початку 90-х років XX століття відбувається розмивання традиційних форм освоєння культури: відвідування різних установ культури різко скорочується. У той же час широке розповсюдження побутової техніки призводить до освоєння домашніх форм дозвілля, що мають лише розважальний характер. На стан культури негативно впливає і те, як формується ринок. Українська культура зазнає дедалі зростаючу експансію англо-американської культури. Відбувається комерціалізація культури, що в свою чергу веде не тільки до скорочення культурного простору в суспільстві, а й створення атмосфери конкуренції. У кінці 90-х на початку 2000-х років культурні установи під натиском ринку почали перетворюватися на комерційні структури. На базі державних, профспілкових установ почали виникати відеосалони, пункти прокату аудіо- і відеокасет. Комерційні структури зробили ставку на комедії, бойовики, вестерни, трилери, жахи, еротичні стрічки, які починають користуватися успіхом у значної частини глядацької аудиторії [79].

На сьогодні руйнівним виявився вплив ринкових відносин і на книговидавничу діяльність. Державні та комерційні видавництва випускають у світ літературу приблизно одного і того ж плану: фантастика, фентезі, детективи, еротика, а часом і просто порнографія.

У зв'язку із зростанням цін на папір і бажанням заробити на виданні літератури, книга стає товаром, значною мірою недоступним для широких верств населення, і перш за все молоді.

Отже, в результаті впровадження ринкових відносин у сферу культури виявилось практично повністю зруйнованою її інфраструктура. Різко зменшився обсяг і якість духовної продукції, звузилося коло культурних зразків, які перебували в культурному обігу. Зменшилося число видавців, які

забезпечували поширення духовних благ, різко скоротилася сфера аматорської художньої творчості.

Між проблемами книговидавничої діяльності та реальним книжковим продуктом існує безпосередній зв'язок. Неартикульовані, невідрефлексовані проблеми книготворення формують образ книги, а актуальний образ книги приховує проблеми її концептуального розроблення і видання, стримує подальший розвиток відповідного книжкового сегменту.

По-новому почали працювати засоби масової інформації. Якщо раніше на сторінках газет і журналів, в передачах радіо і телебачення створювався світ показного благополуччя, а критичні публікації строго перевірялися, то зараз засоби масової інформації стали не тільки відображати реальні проблеми життя країни, а й активно втручатися, допомагати їх вирішенню. Припинилася практика дріб'язкового опікування засобів масової інформації вищими інстанціями, зросла самостійність і відповідальність редакцій. Також зростає роль і значення суспільних наук.

Далеко не останню роль преса відіграє в духовному, культурному, моральному вихованні і розвитку суспільства. Щоб рух за піднесення культури в нашій країні мав відчутний успіх, вона повинна широко обговорюватися і висвітлюватися у пресі. Адже засоби масової інформації мають величезні можливості для розвитку та культурного збагачення особистості. Телебачення, радіо і друк створюють нове середовище, яке змінює людські почуття, формує багатосторонність розвиненої людини, всі почуття якої взаємодіють між собою при перегляді, незалежно від змісту побаченого.

Таким чином, культурна проблематика являє собою сукупність цінностей, знань, ставлень, орієнтації того чи іншого соціального суб'єкта, що фіксує рівень розвитку їхньої культурної свідомості, культурної діяльності і поведінки. Цей вид проблематики так чи інакше наявний в усякій національній спільноті і буває предметом публічного обговорення та пильної

уваги мовознавців, письменників, наукознавців, вчених, дослідників, небайдужих до культурного розвитку своєї нації.

Культурна проблематика націлена не тільки на висвітлення основних проблем у цій сфері, а й на можливість знайти шляхи їх подолання.

За словами дослідниці І. Черниш, актуальні та суттєві проблеми культури книги и книговидання не можуть вирішуватися лише на рівні стихійно-практичному, за відсутності впливу вчених-книгознавців, об'єднання зусиль закладів освіти, науки, державних установ, які нерозривно пов'язані зі сферою книгодрукування. На сьогодні будь-який об'єкт книговидання необхідно розглядати не лише на основі його економічної доцільності та практичності, а й з позицій культури [83].

Серед найважливіших питань, які порушуються в полі культурної проблематики ЗМІ, а саме книговидання, є і ті, дискусія навколо яких не закінчується протягом декількох останніх років. Це співіснування електронної та друкованої книги, популярність самвидаву, проблема перекладів, піратства, зміна читацької поведінки тощо. Різноманіття проблем культури світового та національного книговидавництва відстрочують розвиток цієї галузі в Україні та знижують загальну видавничу культуру.

Отже, проблематикою ЗМІ слід називати таку систематизовану сукупність питань, різноманіття яких висвітлюється в засобах масової інформації. Культурна проблематика є сукупністю цінностей, знань, ставлень, орієнтації того чи іншого соціального суб'єкта, що фіксує рівень розвитку його культурної свідомості, культурної діяльності і поведінки. Вона наявна в усякій національній спільноті і буває предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників, наукознавців, вчених, дослідників, небайдужих до культурного розвитку своєї нації. Однак культурна проблематика націлена не лише на висвітлення основних питань цієї сфери, вона також знаходиться у пошуку відповідей, оскільки численність проблем детермінують розвиток українського книговидавництва.

1.2. Тематико-проблемне поле публікацій про видавничу діяльність

Вітчизняна книговидавнича справа на сьогодні потребує виваженої державної політики, сприятливих умов для розвитку, запровадження системи заходів з її підтримки. Шлях, пройдений від зародження до сучасного стану, особливості формування, чинники, які зумовили зміни, актуальна проблематика книгодрукування та тенденції останніх років потребують ретельного дослідження та подальшого розроблення.

Українські журналістикознавці та літературознавці продовжують вивчати книговидавництво в Україні в усіх його проявах.

Детальний опис історії розвитку видавничої справи на теренах нашої країни у статті «Друкарство і книговидання в Україні» пропонує дослідник Я. Ісаєвич. У матеріалі він зібрав та узагальнив історичні засади виникнення та послідовний розвиток українського друкарства. Відтак, він зазначає, що «друкарством і книговиданням традиційно називають взаємопов'язані галузі народного господарства й культури (літературні організації, видавництва, власне друкарні та торгові організації), які забезпечують виготовлення та розповсюдження книг і періодики... Спершу друкарні були одночасно й видавничими підприємствами і лише згодом з'явилися відокремлені від них видавництва, які добирають тексти для друку, дбають про їх редагування і мистецьке оформлення, налагоджують тиражування і збут друкованої продукції» [32].

Детальніше витoki та розвиток українського книговидання з початку існування і до кінця ХХ сторіччя були описані у підручнику дослідника. У ньому йдеться мова про роль раннього книговидання і друкарства у контексті культурного життя України, процесі формування української національної

культури [33]. Але за останні роки процеси підготовки та виробництва друкованих засобів інформації зазнали і продовжують зазнавати значних змін. Ринок друкованої продукції динамічно змінюється.

Дослідник П. Дрок, на відміну від Я. Ісаєвича, розглянув розвиток видавничо-поліграфічної справи часів незалежної України, а саме останніх двох десятиліть. Він вказував на необхідність формування системної класифікації виробничих та соціально-політичних чинників, що впливають на розвиток і стан видавничої діяльності в Україні, сформулювати системні заходи щодо зростання ефективності видавничої сфери. На його думку, головною умовою покращення діяльності видавничої сфери в Україні є впровадження системних засад у видавничополіграфічну сферу для формування національного інформаційного простору новітньої України [24].

Тому вкрай важливим етапом у видавничій галузі є забезпечення поповнення обігових коштів та пошук інвесторів (спонсорів) з інших сфер бізнесу і з їх допомогою вкладання грошей в українську книжку, оскільки на сьогодні через надзвичайно високий рівень витрат на підготовку та виготовлення видавничої продукції, високі поштові та транспортні витрати, кредиторську заборгованість юридичних осіб видавничих підприємств, стан книговидання не зможе швидко змінитися, бо, як зазначає О. Афонін, «книга – продукт соціальний, і будь-які потрясіння, що відбуваються у суспільстві, одразу ж знаходять своє відображення у зниженні купівельного інтересу до книги» [2].

Окрім відсутності достатнього фінансування, сучасне вітчизняне книговидання зазнає і інших проблем.

Як повідомляє дослідник В. Семиноженко, в Україні не існує чіткої, виваженої, системної державної політики стимулювання книговидавництва [69]. Тому останнім часом постала необхідність розробки нової концепції державної політики у цій сфері. Подібної думки дотримується і журналістикознавець О. Сенік, який зазначає, що відповіддю на потребу книгодрукування, особливо наукового, стало масове створення

університетських видавництв. Однак і серед таких науковці виділяють цілий ряд проблем [70].

На думку дослідниці С. Фіялки, останнім часом якість літератури вищої школи значно погіршилася. Причинами цього є відсутність об'єктивної оцінки авторської праці, зловживання, пов'язані з наданням грифів, та ігнорування вимог державних стандартів, недостатнє врахування реалій вищої освіти, відсутність довідкової бази для авторів, комп'ютеризація, тенденція до ущільнення інформації та децентралізація у видавничій справі. Відтак науковець вказує на необхідність організації підготовки спеціалістів, які мають опанувати сукупність знань у царині функціональної стилістики, інформаційних технологій, видавничих стандартів, теорії та методики роботи з текстом, психології його сприйняття тощо. Окрім того, вплинути на якість літератури можуть чіткі та обґрунтовані вимоги до подання оригіналу у видавництво [82].

Вчені О. Котуков і Т. Кузнякова також досліджують проблеми розвитку книговидавництва та зазначають, що сучасна його система потребує вирішення наступних питань: засилля імпортової продукції на українському книжковому ринку, економічна та фінансова немічність суб'єктів видавничої справи, нерозвиненість і безсистемність книгорозповсюдження в Україні, недостатність попиту на українську книгу і тривалі строки її реалізації, дефіцит української книги загалом, недостатня якість поліграфічного виконання, занепад української бібліотечної справи, відсутність програми розвитку галузі, низький рівень наукового книговидання тощо [39].

Відтак дослідники пропонують програму розвитку вітчизняного книгодрукування на державному рівні, оскільки українське книговидання є невід'ємною частиною інформаційної сфери та має рушійну силу у самоусвідомленні нації, формуванні культури, духовності та водночас залишається свідченням національнокультурного відродження українського народу.

Сучасний стан та внутрішню галузеву проблематику книгодруку в Україні розглядала також журналістикознавець Л. Чупрій. Вона відзначала важливу роль літератури у самоусвідомленні нації, формуванні культури, духовності, і визначала книгодрукування свідченням національно-культурного становлення українського народу. Серед проблем книговидавничої сфери дослідниця вказувала низьку конкурентоздатність, малий попит, відсутність якісного постійного моніторингу та державної підтримки, зношеність технічного і технологічного забезпечення, вузький асортимент тощо.

Унаслідок цього в Україні простежується зменшення кількості населення, що читає. За даними «Форуму видавців», 42% опитаних українців не прочитали жодної книги за 2017 рік. Прочитали від одного до п'яти примірників 35% опитаних, від 6 до 10 книг – 13%, понад 10 книг – 10%. Для порівняння, кількість американців, що не читають зовсім, становить усього 19% [86].

Президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів Олександр Афонін зазначає, що ця тенденція пов'язана «з багатьма чинниками, але головний – це те, що за 27 років існування незалежності в країні так і не з'явилася державна національна програма, яку мають всі європейські країни – підтримки книгочитання. Всі речі, які відбуваються, є фрагментарними, вони не пов'язані з системною роботою з ринком, з розвитком книгомережі, інфраструктури» [86].

Вчений В. Шпак у статті «Книговидання в Україні: фактори розвитку» охарактеризував сучасні проблеми книговидання у контексті формування національного інформаційного простору. В Україні, як і у більшості пострадянських держав, формується принципово нова інформаційно-комунікативна система, в фундамент якої закладена власна інформаційна традиція, ментальність та особливості духовної культури українства [90]. На думку літературознавця, книга відрізняється від інших засобів інформації тим, що не лише несе певне інформаційне навантаження, а й залишається

чинником культури, виконує виховну функцію. Вона виступає надзвичайно особливим феноменом, що утворює світ культури людини, задовольняє її прагнення до розвитку та саморозвитку.

Як зазначає автор дослідження, в Україні досі не створено необхідних економічних умов для розвитку галузі видавництва, вона переживає певну кризу і потребує системних та послідовних кроків української влади щодо підтримки галузі. Тому серед актуальних і важливих факторів, які впливають на зменшення масиву книгодруку, є помітна втрата інтересу українців до читання друкованої продукції, яка зумовлена як світовими тенденціями, так і відсутністю в Україні цілеспрямованої пропаганди освіти і книжки як елементів життєвої потреби кожної людини. Науковця також непокоять повільні темпи освоєння Інтернет-технологій і випуску книжок на електронних носіях, брак реклами та непоінформованість потенційних читачів про вітчизняні книжки.

Однак навіть за таких несприятливих умов книговидавництво в Україні має основні засади для швидкого зростання та розширення, що доводять у своїх роботах українські вчені та журналістикознавці.

Розвиток галузі книговидання в Україні на сучасному етапі розглянули львівські дослідники Ж. Мина та Р. Голощук. На їхню думку, сьогодні сфера книгодрукування спрямована на максимальне задоволення потреб населення країни в книзі, мінімізацію дублювання видавництвами один одного у випуску аналогічної книжкової продукції, створення територіальних комплексів із виробництва і розповсюдження книжкової продукції в масштабі регіону, впровадження нових інформаційних технологій в книжкову справу та підвищення темпів технологічної модернізації у книговиробництві, мобільність і гнучкість репертуарно-тематичної і тиражної політики. Важливими завданнями галузі також є організація читацьких конференцій, зустрічей з письменникам та перетворення бібліотечних колекторів на закупівельні центри [47].

Також у вітчизняному книговидаванні спостерігається модифікація форм маркетингу, яка підвищує впровадження таких видавничих процесів, як демаркетинг, ремаркетинг, синхромаркетинг та турбомаркетинг.

На зміни у галузі книговидавання значно впливають процеси, що відбуваються не лише на рівні суспільства, але і на державному рівні. Відтак дослідниця Г. Аргірова відзначила вплив фактору війни на книговидавання в Україні, а саме її роль каталізатора змін. Зазначається, що в період окупації Росією частини нашої території, перш за все, з'явилися нові теми, а саме Євромайдан та перебіг подій на Сході України. Разом з тим почала заповнюватися порожня до того часу ніша «non-fiction», а на український книжковий ринок вплинули санкції щодо продукції видавництв Росії, які змусили вітчизняні видавництва збільшити власний асортимент [1].

Саме в 2014 році почався активний розвиток україномовного книгодрукування. Окрім пошуку нових українських авторів, перекладу відомих бестселерів сучасної літератури, видавництва звернули увагу і на класичну літературу, яку раніше найчастіше перекладали з російської. Тому останнім часом багато творів світової класики отримали нову повноцінну форму існування оригінальною українською мовою.

У той же час літературний критик Є. Станісевич стверджує, що після Євромайдану в Україна з'явився попит на мотиваційну і ділову книгу, оскільки відбувся запуск великої кількості стартапів. А книжковий вітчизняний ринок показав свою готовність до змін.

Згадувана раніше дослідниця Т. Кузнякова охарактеризувала видавничу діяльність як складову інформаційного суспільства в умовах модернізації України. На її думку, вітчизняне видавництво наразі перебуває у занепаді і потребує активних змін [40].

Національний та світовий книжковий ринок трансформувався упродовж двох останніх десятиліть. Відтак змінилося конкурентне середовище, асортимент, ціни, дизайн видань, технології донесення інформації до респондента. Дослідники С. Водолазька [16] та К. Горська [19]

наголошують, що наявні сучасні умови книжкового ринку є багаторівневим симбіозом позитивних і негативних тенденцій, креативних явищ і проблем, які сукупно відстрочують фінальну пропозицію від видавців, спонукають їх звертати увагу на матеріальні та матеріальні ресурси, конкуренцію, канали і перспективи збуту тощо при розробленні книжкових концепцій.

Як зазначає дослідниця Л. Татарінова, світове книговидання дещо змінило свої тенденції в останні роки. Відтак, спостерігається зростання обсягів випуску друкованих книг та зниження – електронних, нарощення темпів книгодрукування за назвами та зменшення накладів, розширення діяльності міжнародних медіаконцернів. Характерними рисами також є одночасний випуск друкованої та цифрової медіапродукції, створення мультимедіавидань, що поєднують інтерактивні ілюстрації, аудіо- та відеоефекти. До медіаконцернів, які нарощують потужності книгодруку та диктують нові тенденції в усьому світі, належать п'ять книговидавців: Penguin Random House (Велика Британія), Thomson Reuters (Канада), RELX Group (Reed Elsevier) (США – Нідерланди – Велика Британія) [73].

В. Теремко наголошує, що рівень національного книговидання зіставляється з рівнем культури окремо кожної книжки і рівнем культури усієї книжної продукції. Книгознавець вважає, що «майбутнє української книги, розвиток галузі залежатимуть від стратегічної культури в усіх її ланках» [74].

Модернізація суспільства передбачає цифровізацію засобів масової комунікації. Сьогодні кожне видавництво має сайт – віртуальний офіс, сторінки у соцмережах, онлайн-зв'язок із читачем. Така цифровізація трансформує і продукцію книговидання: читацьку увагу все більше захоплюють доступні, інтерактивні, мультимедійні, «чіпкі» продукти. Тому вже тривалий час у книгознавчому осередку відбуваються дискусії щодо співіснування паперового та цифрового формату книги.

До цієї теми приєдналася дослідниця О. Науменко, яка проаналізувала тенденції розвитку сучасного ринку друкованої книги на основі виявлення переваг та недоліків паперового формату та електронного. На її погляд, обидва формати мають як плюси, так і мінуси, однак передбачити майбутнє книжкового ринку в Україні важко, оскільки точного прогнозу смакових уподобань читацької аудиторії не існує. Відтак поширення електронних книг має стимулювати видавництва до зміни методів роботи і пошуку нових форм забезпечення інформаційних потреб суспільства [52]. Серед найбільш дієвих шляхів вирішення питання вказується маркетингова кампанія, застосування ресурсів соцмереж для популяризації, використання новітніх технологій тощо.

Отже, українські вчені, літературознавці та журналістикознавці продовжують досліджувати характеристики та процеси у сфері вітчизняної видавничої діяльності. Детального опрацювання заслуговують не лише історія появи та поступового розвитку галузі на теренах України, яка була досить змістовно викладена у працях Н. Зелінської, Я. Ісаєвича, а й проблеми, з якими книговидавництво стикається, його сучасний стан та тенденції розвитку. Галузеві питання, що потребують вирішення, а також місце книговидання в теперішній системі ЗМІ охарактеризували дослідники Л. Чупрій та В. Семиноженко. Журналістикознавці Г. Аргірова та В. Шпак дослідили вплив сторонніх факторів на розвиток системи видавництва та сучасні тренди, у той час як О. Котуков та Т. Кузнякова, до яких також долучився В. Лисенко, звернули увагу на пріоритети державної політики у сфері книгодрукування та розробили прототипи програм підтримки українського книговидавництва.

Проблематикою ЗМІ необхідно вважати таку структуровану сукупність проблем, різноманіття яких висвітлюється в засобах масової інформації. Культурна проблематика – це сукупність цінностей, знань, ставлень, орієнтації того чи іншого соціального суб'єкта, які фіксують рівень розвитку його культурної свідомості, культурної діяльності і поведінки.

Вона існує в будь-якій національній спільноті і часто стає предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників, наукознавців, вчених, дослідників, небайдужих до культурного розвитку своєї нації. Однак культурна проблематика націлена не лише на висвітлення основних проблем цієї сфери, вона також знаходиться у пошуку їхніх рішень, оскільки велика їх кількість відстрочує розвиток українського книговидавництва.

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РИНКУ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Стан книговидавництва в Україні

Осягнути складну систему видавничої діяльності неможливо без з'ясування визначення сутності, форм, функцій та інших особливостей книги як основного предмета видавничої діяльності. У найдавнішій українській пам'ятці «Остромирове Євангеліє» слово «книга» використовується в значенні «буква», «письмо». Існують припущення, що у слов'янську писемність це слово могло прийти з тюркських мов, у які, в свою чергу, воно було запозичене від китайського поняття «ку ен» – сувій паперу, шовку. Саме останні слід вважати попередниками нинішньої сфери книгодрукарства, оскільки поява в давніх суспільствах рукописних документів і книг зумовила і подальший перехід до доби поліграфічної форми реєстрації і поширення інформації.

У рукописних і друківаних книгах сторони культури і політичного життя суспільства нерозривно зафіксовані. Вивчення процесів, що відбуваються у сфері книговидавництва, допомагає простежити зміни і у самому суспільстві.

У Законі України «Про видавничу справу», а саме у статті 2 закріплено поняття видавничої справи. Вона визначається як сфера суспільних відносин, що поєднує у собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, зайнятих створенням, виготовленням і розповсюдженням видавничої продукції. На думку М. Семенченко [68] поняття «видавнича справа» передбачає сукупну діяльність видавництв, що складається з випуску різноманітних видів творів друку: книг, газет, журналів, нот, календарів, образотворчої продукції [68]. Однак у

науковій сфері існує й інше визначення терміна «видавнича справа», що ґрунтується на галузі культури та виробництва, та пов'язано з підготовкою, випуском та розповсюдженням книг, журналів, образотворчих матеріалів, газет та інших видів продукції друку [76]. В. Васильєв вважає, що поняття «видавнича справа» потрібно розглядати як сукупність галузей культури та народного господарства, що забезпечують створення, розповсюдження та використання книги [40].

Закон «Про видавничу справу» [27] регламентує вітчизняне книговидавництво за трьома структурними елементами:

- 1) безпосередньо видавнича діяльність;
- 2) створення видавничої продукції;
- 3) поширення такої продукції.

I. Видавнича діяльність у законі визначається як сукупність заходів (організаційних, творчих, виробничих), спрямованих на створення і випуск в світ видавничої продукції.

Об'єктом видавничої діяльності є засоби масової інформації, підприємство-видавець, видавничі структури.

II. Виготовлення продукції – це виробничо-технологічний процес відтворення визначеним завчасно тиражом видавничого оригіналу засобами поліграфії тощо.

Виготовлювач продукції видавництва, зазвичай, є фізичною або юридичною особою, що здійснює виготовлення замовленого тиражу видання.

Видавництво книги передбачає налагоджену систему збуту книжкової продукції, яка повинна дійти до читача найкоротшими шляхами. Складовими мережі поширення друкованих матеріалів є: книгарні різних форм власності, відділи маркетингу видавництв; фірми продажу книг; інтернет-представництва; книговидавничі ярмарки; книжкові клуби; прямий продаж без посередників тощо.

Так, основними культурологічними завданнями книгодрукування в Україні є:

- надання можливостей для самовиявлення громадян як авторів, незалежно від раси, кольору шкіри, або самовизначення: політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, з мовних або інших ознак;
- надання права на свободу думки і слова, на вільне волевиявлення своїх поглядів і переконань;
- сприяння розвитку української нації у національно-культурному плані шляхом зростання загальної кількості тиражів, обсягів та розширення тематичного розмаїття українського книговидання;
- забезпечення доступу української аудиторії до загальнолюдських цінностей шляхом перекладу державною мовою кращих здобутків світової літератури, науки тощо, налагодження співпраці з іноземними видавництвами, українською діаспорою, укладення відповідних міжнародних угод;
- збільшення числа видань іноземними мовами вітчизняних творів, які поширювали б у світі знання про Україну.

Доля розпродажу та популярності книги великою мірою залежить від якісної та професійної реклами. Сьогодні суспільство є свідком цифрової революції з її постійним удосконаленням, високошвидкісною та високоточною трансляцією будь-якого типу даних (графіки, аудіо, відео, анімації та тексту). Видавнича галузь теж має пристосовуватися до цього процесу, аби використати те, що техніка зробила досяжним. Якщо видавничий бізнес бажає вижити та залишитися прибутковим, йому треба опановувати нові технології, адже, як зазначає В. Лисенко, електронний видавець – це, фактично, створювач та користувач авторських прав. Він може продавати одну й ту ж інформацію, але в різних формах. Наприклад, може взяти будь-яку її частину та продати у

надрукованому вигляді, на CD-ROM, на плівці або інтерактивному лазерному диску [42].

Зазвичай велике значення у розбудові незалежності та громадянського суспільства мають недержавні видавництва. Як зазначав Д. Дж. Патрік, демократія досягає розквіту в тих країнах, де закон ефективно захищає право громадян вступати в асоціації в ім'я загальних громадянських цілей і формувати групи, що відбивають їхні загальні думки, цінності й інтереси, прикладом подібних груп є недержавні видавництва [59].

У той же час стан справ у недержавній частині видавничої діяльності в Україні є надто важким. Не кращий вигляд мають ті недержавні видавництва, які займаються випуском виключно україномовної книги, оскільки таких фактично занадто мало. До таких зокрема належать видавничі структури, утворені Центральним правлінням Товариства «Просвіта» та обласними об'єднаннями, насамперед такими, як Видавничий центр «Просвіта» (Київ), Видавнича спілка «Просвіта» (Львів), Видавнича фірма «Відродження» (Дрогобич) [59] тощо.

За останні десять років не втрачають популярності такі українські видавництва, як «Кальварія», «Основи» Соломії Павличко, «Фоліо», «Махаон – Україна». В рейтингу видавництв Інтернет-сайту «Книжка року» з 2001 до 2018 року до десяти найкращих видавництв входять «Наукова думка», «Просвіта», «Києво-Могилянська академія», «Критика», «Дух і Літера», «Факт». У 90-х роках провідну українознавчу роль у літературному осередку відігравали видавництва «Смолоскип» та «Либідь». Саме вони започаткували тенденцію видання творів, заборонених протягом XX ст., а також виданих у свій час за кордоном.

Як зазначає дослідник О. Горобець, на роботу вітчизняних видавництв впливає безліч зовнішніх факторів. Перш за все, це економічна ситуація всередині держави, оскільки вона має вплив на вибір стратегії подальшої діяльності підприємства. У XXI сторіччі однією з базових ознак розвитку

економіки залишається інтернаціоналізація господарського життя, яка ґрунтується на створенні надійних всебічних зав'язків у міжнародних відносинах на основі поділу праці між країнами. За конфігурації світового господарства, яка діє сьогодні, й у зв'язку зі змінами ринкової інфраструктури переважна кількість галузей, в тому числі й книжкова, стають неконкурентоспроможними [18].

Важливим фактором впливу, який зумовлює зміни в галузі, також є цифрова трансформація суспільства. На сьогодні розвиток України залежить від науково-технічного прогресу. Він охоплює всі сфери суспільної діяльності, що зумовило появу нового виду економіки, яка спрямована на полегшення щоденних процесів повсякденного життя. У середовищі книговидавничої України проявом digital-економіки стали онлайн офіси книжкових площ, найвідоміші з яких – Yakaboo, «Букля», Kniging, Bookzone тощо. Їх появу зумовив багаторівневий динамічний нелінійний процес, кожен елемент якого відповідає конкретному виду конвергенції – поєднання роботи на різних медіаплатформах і у різних медіаформах.

Також на сферу друкованих книг значно впливає і фінансова здатність населення придбати будь-що. До основних причин відсутності купівельної спроможності слід відносити стрімкий рівень інфляції, високу заборгованість з виплати заробітної плати, підвищення вартості житлово-комунальних послуг, високий відсоток кредитів для населення; постійне скорочення чисельності наявного населення; непропорційність між доходами та заборгованістю [88].

Ринкові тренди також коректують діяльність галузі. На теренах України популярними частіше стають переклади книг-бестселерів закордонних авторів. У 2007 році в Україні видавництво «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га» видало останню книгу «поттеріани» Дж. Роулінг тиражем 150 тис. примірників. Саме цей український переклад останньої книжки із серії про Гаррі Поттера був надрукований першим у світі. У 2017 році тираж трилогії А. Ренд «Атлант розправив плечі» видавництва «Наш формат» склав 22,5

тис. примірників. Трилогія Е. Л. Джеймс «50 відтінків сірого» також набула шаленої популярності в Україні, але інформація щодо кількості екземплярів залишається невідомою. Але тренди ринків стосуються не лише авторів, а й формату читання книг – традиційні книги, електронні, чи аудіопрослуховування.

Ще одним чинником, що впливає на вітчизняне книгодрукування, є піратство. Його поширення зумовили низька купівельна спроможність населення та стрімкий розвиток новітніх цифрових технологій. Безкоштовні неліцензійні версії друкованої продукції швидко набули популярності серед читацької аудиторії. За умов ринкової економіки авторська робота повинна оплачуватися, але за невпевненої державної політики у сфері авторського права та через безконтрольність процесів Інтернет-середовища читацька аудиторія все частіше звертається до такої «бібліотеки», а це, у свою чергу, знижує рівень продажів у звичайних книгарнях і онлайн-магазинах.

Альтернативні джерела інформації впливають безпосередньо на читацьку аудиторію. Україна на сьогодні за активністю читання займає останнє місце серед країн Європи. Компанія маркетингових і соціологічних досліджень Research & Branding Group провела опитування серед українців, щоб дізнатися про їх читацьку активність. Згідно з результатами дослідження, 43% опитаних українців за останній рік прочитали хоча б одну книгу, 51% не читали жодного видання, 6% не відповіли на запитання. Середня кількість прочитаних книг становить 7 одиниць на рік [78].

Державна політика у галузі книговидавництва, а саме відсутність уваги та контролю від управлінських структур до цієї сфери неабияк впливають на її розвиток. В Україні проблемами галузі займаються такі заклади державного значення, як Державний комітет телебачення та радіомовлення, Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова» та Інститут книги [18].

Отже, книговидавнича справа в Україні перебуває у незадовільному стані, оскільки на неї впливають безліч зовнішніх факторів. Серед них: економічна ситуація, інноваційні технології, купівельна здатність населення, ринкові тренди, піратство, альтернативні джерела та невпевнена державна політика. Тому основні показники випуску книжкової продукції незначні і не відповідають потребам читацької аудиторії. Книжковий ринок заповнений імпортною продукцією і обсяги імпорту щороку збільшуються, а вітчизняна книга є малодоступною у віддалених куточках країни, оскільки наявна система книгрозповсюдження не задовольняє потреб споживачів.

2.2. Проблеми українського книговидання

Світова видавнича індустрія опинилася перед фундаментальними викликами, які мають глобальну цивілізаційну і технологічну природу.

На думку дослідника В. Семиноженка, в Україні все ще не існує спрямованої, поміркованої та системної державної політики щодо контролю та підтримки книговидавничої сфери [69]. Сьогодні є актуальною потреба створення нової концепції державної політики у галузі українського книговидавництва.

Загальною тенденцією, яка тривожить видавців, є деградація, переформатування структури книгрозповсюдження. Найвідчутніший симптом – скорочення числа книгарень.

Ознаки переформатування системи книгрозповсюдження – створення великим видавничим холдингам підконтрольних торговельних мереж. Одним із наслідків цього є витіснення з ринку незалежних книгарень, що автоматично знижує шанси на виживання та розвиток малих і середніх видавництв, продукція яких у книгарнях видавничих холдингів важко виборює собі місце в асортименті, зрідка здобуває їх мерчандайзингову

увагу, а також деформує картину і конкурентну культуру в галузі, від чого потерпають не лише слабкі її суб'єкти, а й читачі [75].

Деградаційні процеси в книговидавництві досі не подолано, а новітні явища приживаються надто кволо.

Дослідник О. Котуков [39] виділяє наступні проблемні питання розвитку книговидання та пропонує шляхи їх розв'язання:

1. Велика кількість закордонної друкованої продукції на українському книжковому ринку.

Для розв'язання цього питання необхідно:

1) створити спеціалізоване відомство (орган центральної влади), що буде мати широкі права та обов'язки стосовно розв'язання проблем, які пов'язані з організацією життєдіяльності сфери видавництва економіки України, а також сітку регіональних представництв цього відомства в усіх адміністративних центрах; для його створення потрібне підтримання Президентом України указу про створення відповідного органу з необхідними повноваженнями і функціями;

2) запровадження жорсткого контролю за імпортною книжковою продукцією з паралельним введенням в експлуатацію систем відслідковування товарних потоків.

2. Економічне та фінансове знесилля суб'єктів книговидавництва.

Для його ліквідації можливими є такі шляхи розв'язання [39]:

1) виділення активів для зростання системного групового та роздрібного книжкового збуту, розширення площ та ріст числа суб'єктів торгівлі, що спеціалізуються з продажу української книги за допомогою розробки урядом України комплексу заходів, спрямованих на розвиток гуртової та роздрібної торгівлі українською книгою;

2) звільнення від оподаткування фінансових активів, які були інвестовані з інших галузей у видавничу сферу, а також спонсорських внесків на розширення асортименту вітчизняних видань.

3. Нерозвиненість і безсистемність розповсюдження книг в Україні, нестача попиту на українську книгу і тривалі строки її продажу.

Шляхи усунення причин, які спричинили виникнення проблеми, наступні:

1) введення до інформаційно-статистичної звітності обласних адміністрацій даних про кількість видавництв та книжкових магазинів, введення відповідальності за зменшення їх чисельності завдяки встановленню відповідальності регіональних чиновників за необґрунтованість процесу зменшення обсягів видань та площ під торгівлю друкованою продукцією на території регіону;

2) включення до проект у Державного бюджету України пункту, який передбачає витрати на організацію та проведення заходів з пропаганди книг та читання [39].

4. Дефіцит вітчизняної книги загалом та підручників для середньої і вищої шкіл зокрема. Це питання має наступні кроки його розв'язання та необхідні для цього заходи:

1) окреслити реальні потреби в фінансовій підтримці для розв'язання проблеми 100-відсоткового забезпечення школярів підручниками і посібниками, створення програми реалізації проект у «Український підручник» із залученням як бюджетних, так і приватних або кредитних коштів;

2) створити спільно з Міністерством освіти і науки України та громадськими організаціями нові прозорі і коректні положення та процедури, пов'язані з наданням грифів та проведення конкурсів на кращий підручник для середньої школи, а також для вищого навчального закладу.

Дослідник В. Семиноженко [69] зазначає, що світ розширює можливості, спираючись на щаблі інформаційного розвитку, які позначені в історії, зокрема, відкриття писемності та технології друкування. Для епохи чергового інформаційного прориву характерними є тенденція прискорення темпу життя та культурне лідерство електронних ЗМІ, які

захоплюють дедалі більше уваги. Однак і досі більш надійним, поважним та звичним джерелом інформації залишається друкована продукція. Тому саме зараз, у активній фазі процесу модернізації, актуалізується питання адаптації України у книговидавничій сфері та вирішення низки суто галузевих проблем та завдань.

У свою чергу, дослідниця Т. Кузнякова [40] виділяє наступні гострі питання вітчизняного книговидання:

- неякісне поліграфічне виконання української видавничої продукції;
- занепад вітчизняної бібліотечної справи;
- відсутність гарантовано якісного змісту вітчизняної періодичної та неперіодичної літератури;
- відсутність загальноприйнятої концепції державної політики розвитку видавничої діяльності в Україні.

Для модернізації книговидавничої галузі дослідниця пропонує низку заходів, запровадження та виконання яких дасть позитивний результат [40]:

- 1) удосконалення механізму квотування, оподаткування та лімітування української та зарубіжної видавничої продукції;
- 2) розробка системи фінансових заохочень за почесні звання, особисті премії, що присуджуються працівниками сфери книгодрукування;
- 3) удосконалення цінової і тарифної політики, а також вдосконалення системи ліцензування, патентування, сертифікації, стандартизації, нормування, дотування, інвестування, інноваціонування;
- 4) розробка системи фінансового та іншого ресурсного забезпечення української видавничої діяльності на нормативній основі з урахуванням специфіки регіонів, типів, видів і категорій видавництв;
- 5) зростання частки замовлення на соціально вагомі видання в держзамовленні, відповідно, зростання фінансування цих видань за умови змін положень постанови Кабінету Міністрів «Про державне замовлення»;

6) розроблення Книжковою палатою України у співпраці з Українською бібліотечною асоціацією та Українською асоціацією видавців і книготорговців уніфікованих бібліотечних стандартів для всіх видів книг.

Проблеми наукового книгодрукування, як невіддільної частини українського книговидавання, аналізує дослідниця Н. Зелінська. Вона зазначає [28], що за всю неосяжну видавничу історію в Україні проходили дві конференції, присвячені якості наукової книги (обидві – на базі видавництва «Наукова думка» і за участю викладачів Української академії друкарства, у 1976 та 2007 р.). Конференцію «Роль книговидавання в розвитку міжнародних наукових і культурних контактів», організовану у Москві Міжнародною асоціацією академій наук (до якої входить і НАН України) у 2005 р. – і перелік акцій публічного обговорення проблем наукового книговидавання на всіх пострадянських теренах вичерпано. У такому проблемному безмежному і водночас такому дослідницькому порожньому полі українського наукового книговидавання виступають буквально лічені «гравці», яким не під силу заповнити прогалини, утворені через брак відповідних теоретичних досліджень і практичних рекомендацій [29].

Наукове книговидавання – це «універсальна ринкова» стратегія, яка має свої «слабкі місця» і «болючі точки». Як пише один з провідних дослідників цієї галузі в англomовному світі Дж. Патрік, сказати, що академічне книговидавання у кризі – перебільшення, але немає сумнівів, що воно перебуває під серйозним пресингом [29], з одного боку, його створюють фінансові, економічні утиски, пов'язані з боротьбою за виживання академічного сектора книговидавання, з другого ж – це утиски, об'єктом яких стають самі автори науковці.

На жаль, професійні розмови про українську наукову книгу та її видавців сьогодні – велика рідкість. Як і професійні публікації на цю тему. Ринкові реалії спонукають не лише видавати, а й обговорювати тільки те, що вже і зараз, максимум завтра, обіцяє славу, хоч би й скандальну, – авторів,

відомість, нехай і штучно підігріту, – видавництву, «розкрученість», а отже, гарантовану затребуваність, – критикові і прибуток, прибуток, прибуток – усім учасникам процесу.

У свою чергу дослідник В. Теремко [75] зазначає, що втрату вітчизняними суб'єктами видавничої справи національного книжкового ринку значною мірою спричинили проблеми трансформаційного періоду:

- економічна криза, труднощі трансформації соціально-економічної системи, наслідками яких були зменшення доходів населення, переорієнтація на забезпечення першочергових соціальних потреб;

- діловий консерватизм, неспроможність державних видавництв, які мали висококваліфіковані кадри, розвинуту матеріальну базу, систему ділових відносин, оволодіти ринковими методами діяльності, відстояти в конкурентній боротьбі свої позиції. Тому багато з них втратили свій потенціал, опинилися поза процесом;

- низький рівень фахових знань, примітивна ділова культура новостворених видавництв, значна кількість яких, не витримавши випробувань, швидко зникла з видавничого простору;

- тотальне руйнування систем книгрозповсюдження («Укркнига», «Академкнига», «Медична книга», «Військова книга», книжковий сектор «Укркоопспілки»); перепрофілювання книгарень, рейдерські посягання на приміщення тих, які вціліли. Унаслідок цього їх кількість зменшилася більше ніж у 10 разів. Тепер на одну книгарню припадає понад 117 тис. осіб;

- експансія на вітчизняний книжковий ринок російських видавництв, які скористалися підтримкою деяких українських політиків і звичкою значної кількості населення України читати російською мовою. Маючи тоді значно нижчу, ніж в Україні, собівартість книги, що було наслідком запровадження в Росії податкових пільг, дешевшу сировину, в кілька разів більший масштаб ринку, вони автоматично отримували значно кращі можливості для своєї справи та інституційного розвитку галузі, опанування

сучасними технологіями і стратегіями виходу на зарубіжні ринки, функціонування на інноваційній основі [75];

– несформованість державної політики у видавничій сфері, наслідком чого стали утвердження нездорової конкуренції, занепад її потенціалу. Без належної уваги до інституційних питань усі інші сприяння здатні хіба що продовжити стагнацію галузі (видавнича сфера відстає за темпами розвитку від національної економіки), однак неспроможні забезпечити конкурентоспроможність навіть на внутрішньому ринку. Неувага до інституційного розвитку не дає змоги видавничій галузі стати самодостатнім елементом національної справи, робить її надмірно залежною від внутрішніх і зовнішніх чинників, непомітною у світовому просторі;

– інвестиційна непривабливість галузі, через що до неї байдужий (за незначними винятками) капітал, який функціонує в інших галузях економіки і за кордоном;

– диспропорції між цінами ресурсів, цінами видань і купівельною спроможністю споживачів, що обмежує інвестиційні можливості, капіталізацію галузі, залучення до роботи в ній висококваліфікованих фахівців. Підсилюють це і несприятливі галузеві диспропорції;

– інтелектуальний, технологічний консерватизм, низький рівень маркетингової культури, конкурентної поведінки, партнерської відповідальності суб'єктів, через що не вдалося ефективно протистояти кризовим явищам, виробити та реалізувати ефективні стратегії розвитку, сформувати адекватний сучасним тенденціям стиль діяльності.

На проблематику сфери національного книговидавництва звернула увагу і дослідниця О. Михайлова [49]. Відзначаючи завдання українського ринку книжкової продукції, такі як модернізація, національна консолідація, актуалізація людського потенціалу, національна консолідація, вона окреслила проблеми, які гальмують розвиток галузі, а саме реалізаційну її сферу.

З огляду на гібридну війну проти України з боку Росії книжковий ринок залишається важливою складовою національної гуманітарної безпеки. Пояснюється це тим, що у процесі читання у аудиторії відбувається солідаризація навколо спільних уявлень, тем та досвіду, формується спільна політична культура, обираються лідери думок. Саме вітчизняна книга залишається головним чинником поширення та популяризації української мови, розвитку літератури і культури. Вона закладає основу патріотичного виховання та формування свідомого громадянина.

На думку О. Михайлової, руйнація системи книгорозповсюдження, яка дісталась у спадок від УРСР, зумовила занепад культури читання, зниження рівня освіченості аудиторії та поваги до розумової праці, спричинило кризу вітчизняного книгодрукування та призвело до російської гуманітарної експансії в Україні. Вивести галузь із глибокої кризи не вдалося навіть впровадженню нульової ставки з ПДВ на операції підготовки, друку та реалізації української книги.

Переосмислення засад гуманітарної політики, а саме її активізація у сфері регулювання книгозбуту, триває уже шість років. Згідно з дослідженнями Української асоціації книговидавців, у 2013 році російська книжка складала 73-75 % ринку, а українська всього лише 20-23 %. У наступні два роки ситуація на ринку загострилася ще більше, оскільки значно впала купівельна спроможність населення, що спричинила значна інфляція. Але у той же час зріс попит на книжки українською мовою, що і спричинило початок поступового зростання сегменту україномовної літератури на книжковому ринку.

Не можна заперечувати і те, що російськомовний сегмент все ж залишився на ринку. Важливим стало питання змісту цих книжок, оскільки серед них траплялася і антиукраїнська пропаганда. Вже у грудні 2016 року депутати Верховної Ради України підтримали Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту». Цей закон

передбачає введення дозвільної процедури завезення до України видань з країни-агресора та тимчасово окупованої території України. Від 1 січня 2017 року, коли Закон набув чинності, продукція російських видавництв могла легально потрапити в Україну, лише пройшовши оцінку експертної ради Держкомтелерадіо.

Залишається актуальним питання доступу потенційних покупців до української видавничої продукції у регіонах. Такого доступу позбавлене населення сіл, селищ, містечок і навіть районних центрів. Ситуацію лише дотично поліпшує Інтернет та покупки по пошті.

Окрім того, досить проблемним є сегмент електронної книжки та аудіокнижки. Зумовлено це насамперед популярністю піратства у Мережі, що негативно впливає на бажання видавців пропонувати електронні книги. Як зазначає директор Українського інституту книги О. Коваль, через поширення піратства видавці втрачають до 40 % доходів. Єдиний вихід підприємці бачать у закритті сайтів, які надають піратський доступ до матеріалів, та контроль цієї сфери з боку правоохоронців, а саме кіберполіції [35].

Друкована книжка стає доступнішою для українського споживача завдяки інтернет-книгарням. Цей напрям книгозбуту активно розвивається завдяки гнучкій ціновій політиці, динаміці оновлень асортименту, зручності пошуку потрібної продукції та організації її доставки.

Як зазначає О. Михайлова, книжкові ярмарки – це ще один формат, який поєднує активну промоцію літератури та доступну цінову політику. Найвідомішими є «Книжковий арсенал» у Києві та львівський «Форум видавців», але свою роль відіграють і регіональні ярмарки, такі як «Книжкова толока» у Запоріжжі, а також подібні заходи у Дніпрі, Черкасах, Маріуполі. На думку науковців, на сьогодні книжкові ярмарки стали головним інструментом реклами книг в Україні [41].

На сьогодні в Україні все ще не існує державної програми популяризації читання. Її необхідність пояснюється тим, що в організації

дозвілля в Україні читання відіграє малу роль, значно поступаючись кіно та телебаченню, спілкуванню у соціальних мережах тощо. Тенденція до занепаду традицій читання має загальносвітовий характер, але ситуація в Україні виглядає порівняно гірше.

Дослідниця О. Михайлова вважає, що подолання кризи на книжковому ринку можливе завдяки поєднанню трьох типів стратегій: розвиток сервісів доставки книг поштою, розширення ринку електронних книг у поєднанні з активною боротьбою з піратством, розбудова мережі книгарень. Але ці заходи стануть результативними лише за умови подолання негативної тенденції занепаду культури читання.

Наразі в Україні немає навіть урядової програми популяризації читацької культури, а місцеві та громадські ініціативи залишаються несистемними. Серед значущих подій суспільного життя всеукраїнського рівня ніколи не зустрічалося відомих літературних та видавничих конкурсів, вручення галузевих премій та відзнак письменникам. Не вистачає якісної літератури для молоді, а у цьому віці, зазвичай, і формується звичка до читання.

На основі розглянутої проблематики дослідниця запропонувала чіткі рекомендації органам державного управління, виконання яких спроможне допомогти у створенні необхідні умови для всебічного розвитку галузі книговидавництва [49]:

1. Верховній Раді України, Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності, Кабінету міністрів України із залученням неурядових експертних інституцій пропонується «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» за №7539 [60].

2. Кабінету міністрів України, Міністерству культури України, Міністерству освіти і науки України, Українському інституту книги рекомендують розробити і затвердити загальнодержавну цільову національно-культурну програму популяризації читання в Україні.

3. Кабінету Міністрів України, Міністерству фінансів України, Українському інституту книги із залученням експертних інституцій пропонується розробити механізми пільгового кредитування підприємств книгозбуту та гуртової торгівлі, запровадити систему пільг для поштових сервісів, які надають послуги з пересилки продукції українських видавництв споживачам, з метою здешевлення цих послуг для споживача, розробити і ввести в дію систему щорічної звітності органів місцевої влади щодо стану надання книготорговельних послуг у регіонах відповідно до діючих нормативних актів, запровадити гранти для українських видавництв (а також авторів, перекладачів, ілюстраторів тощо), що спеціалізуються на створенні книжок для підліткової та юнацької аудиторії.

4. Держкомтелерадіо, Українському інституту книги із залученням ЗМІ та громадськості рекомендується забезпечити широке висвітлення засобами радіомовлення та інших ЗМІ перебігу конкурсів у сфері літератури і книговидання, урочистого оприлюднення їхніх результатів, вручення премій, відзнак і нагород, а також встановити обов'язкові нормативи контенту ЗМІ (у % від обсягів ефірного часу чи друкованих площ), спрямованого на популяризацію читання та української книжки, а також розробити механізм контролю за дотриманням цих нормативів.

Отже, для розвитку книгодрукування в Україні є достатньо законів та пріоритетів, проте, як зазначають дослідники, закони майже не виконуються, а пріоритетами не користуються, адже бюджетом не передбачені витрати на видавничу справу. Держава замість сприяння створенню приватних корпорацій у сфері видавничої справи намагається залишити основні об'єкти поліграфії у державній власності та здійснювати управління ними адміністративним шляхом.

Серед проблем, які стримують розвиток книговидання, виділяються зокрема: недостатній рівень державної підтримки, відсутність єдиного управління книговидавничою сферою і чіткої стратегії розвитку книговидавництва з визначенням цілей та мети, невисока

конкурентоздатність, незначний попит українського населення на книжкову продукцію, відсутність безперервного якісного моніторингу всіх станів книжкового ринку, нерозвиненість системи книгорозповсюдження, зношене та застаріле технічне і технологічне обладнання переважної кількості поліграфічних підприємств, відсутність кваліфікованих фахівців книгорозповсюдження та відповідного програмного забезпечення для ведення обліку друкованої продукції, слабе інформаційно-рекламне забезпечення функціонування книжкового ринку, вузький асортимент вітчизняної книг, відсутність якісного змістовного наповнення, недостатній розвиток наукового книговидання та нерозвиненість електронного тощо.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРОБЛЕМ КНИГОВИДАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ МЕРЕЖЕВИХ МЕДІА

3.1. Проблеми книговидання на сторінках мистецько-літературного порталу «Буквоїд», літературного порталу «ЛітАкцент», культурно-читацького проекту «Читомо», веб-порталу «Друг читача»

Для висвітлення проблем книговидання на спеціалізованих мережових ресурсах було обрано такі українські онлайн-медіа: «Читомо», «ЛітАкцент», «Друг читача», «Буквоїд». У цих виданнях регулярно висвітлюється культурна проблематика, зокрема пов'язана з книговидавничою діяльністю.

Культурно-читацький проект «Читомо» – це проект про дивні книжки, артбуки, фетиші, book-fashion, а також про і для людей, які люблять читати. Головні редактори та ініціатори цього проекту – Ірина Батуревич та Оксана Хмельовська [85].

Проект створено для формування нової читацької культури; запровадження іноземного досвіду популяризації читання; розвитку української книжкової журналістики; демонстрації синтезу мистецтв, що виявлятиметься у взаємодії літератури, аудіо- й візуальних засобів; стимулювання спілкування між любителями книги; проведення книжкових акцій, зустрічей, дискусій, майстер-класів тощо.

На початку кожного року спеціалізоване видання «Читомо» публікує підсумки книжкового та літературного життя минулого року та надає певні прогнози щодо розвитку цих сфер на поточний. Видавці активно стежать за проведенням різноманітних книжкових ярмарків та форумів, фестивалів тощо як українських, так і міжнародних.

Порушують актуальні проблеми літературознавства, видавничої справи, підсумовують слушні думки та поради літературознавців та

фахівців видавничої сфери. Крім цього, об'єктом висвітлення стають і доволі неординарні книжкові новинки. Видання розраховане на літературознавців та на інші категорії читачів, що зацікавлені розвитком українського літературного та видавничого процесу. Переважають публікації інформаційних жанрів, замітки, інтерв'ю, звіти тощо.

У виданні регулярно розглядається тематика, пов'язана з книговидавничою діяльністю: історія розвитку видавничої справи та подальший вплив на книговидавництво, новини про зміни в законодавчій сфері видавництва, інтерв'ю з видатними письменниками та публіцистами.

Зокрема, у статті Г. Аргірової «Війна і книговидання: як змінюється книжковий ринок України» подається думка компетентних у цій сфері осіб.

Олександр Афонін зазначає, що каталізатором змін у книговидавництві стала війна на Сході України та окупація Росією частини нашої території. До таких змін він відносить появу нових тем, пов'язаних з перебігом подій на Сході та Євромайданом, та заповнення порожньої ніші, яка не була представлена ні вітчизняною літературою, ні хорошими перекладами українською мовою – non-fiction. Президентка Book Forum та керівниця Інститут книги Олександра Коваль додає, що, окрім подій на Сході України, на книжковий ринок України значно вплинули санкції щодо книжок російських видавництв, які були запроваджені 2017 року [1].

За висновками експертів, на незмінному рівні залишається фінансовий стан українського видавничого сектору. На коливання статистики друку впливають державні замовлення підручників, але це ніяк не впливає на ринкову літературу, якою займаються видавці. Окрім того, Олександр Афонін зазначає, що очікування щодо обсягу кількості цього річних книжок складає 34 млн примірників. Прогнози щодо ринкової книги – 15-16 мільйонів [1].

Виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» Олександр Сушко також зазначив, що для ефективної роботи книговидавничої галузі

бракує ґрунтового дослідження культурних запитів суспільства та його потенційної готовності зануритися в елітарну культуру. А також розуміти, що саме готовий підтримувати український читач [1].

Окрім того, директорка Book Forum Олександра Коваль розповідає, що в Україні є багато волонтерських організацій, які возять українську книжку на Схід. Волонтери розповідають, що запит на українську книжку існує і він досить великий. Водночас генеральний директор видавництва «Фоліо» Олександр Красовицький зауважує, що запит є, але він здебільшого безкоштовний. Це переважно українська армія, учні, які вчаться у школах, бібліотеки, в яких немає української літератури, а також книгарні, яких майже немає на Сході. «Волонтерства та донорів у цьому випадку недостатньо, адже потрібна система, яка б могла через українську книжку доносити на Схід українську ідею не у формі гасел та патріотичних вигуків», – говорить Євген Бистрицький, який очолював фонд «Відродження» з 1998-го по 2017-й. Він вважає, що суть війни не лише у тому, що у нас хочуть відняти території. Українцям хочуть нав'язати «руський мир», і сильнішого знаряддя, ніж книжка, у цій боротьбі немає [1].

Багато проблем є спільними для України і світового книговидання. Практично всюди видавці підтверджують «вимирання» читацьких клубів, проте дехто намагається реанімувати цей формат роботи з аудиторією. Зокрема, TAG Livros (Бразилія), що працюють вже 5 років на ринку і здобули аудиторію у 35 000 підписників. Вони пропонують кураторську підтримку читачів (книжки радять відомі письменники та зірки), а також представляють гарячі переклади світових бестселерів, які члени клубу отримують найпершими та в букбоксах із сувенірною продукцією – для кожного користувача, окрім першості, клуб пропонує елемент несподіванки, так само, як це роблять коробкові сервіси в Україні: ніхто не знає, що буде в наступній коробці. Сьогодні це найбільший читацький клуб у Бразилії [91].

Друкарі намагаються дедалі більше підкреслювати свій «зелений» статус: попри те, що особливих інновацій у друці на великих накладах не

сталось, виробники вигадують нові еконазви для старих методів, намагаються уникати ламінації та надміру плівок, що не можуть бути ефективно перероблені.

Про проблемні аспекти книговидавання автори дізнаються, відвідуючи важливі культурні події, зокрема «Book Forum #25».

Наприклад, очільниця «Видавництва Анетти Антоненко» Анетта Антоненко наголошує на тому, що видавці поки не навчилися формувати читацький попит на українську книгу. Факт того, що на форумі багато випадкових іноземних гостей, на думку видавця, сигналізує про те, що наш видавничий ринок є нецікавий світу: «Ми пропустили свій шанс після революцій, і тепер все треба починати спочатку. Реально українському видавничому ринку мало що є запропонувати світу, і це – проблема» [92].

За спостереженням Іллі Стронговського, співзасновника «Видавництва», ціна книжок, при меншому попиті на них, перестає бути основним фактором купівлі. Тобто дешевші книжки не купують більше. І дорожчі не купують. Водночас видавець порушує питання незрозумілості того, як малим видавництвам збільшувати кількість нових покупців своєї продукції, адже ярмарки завжди були одним з основних ефективних каналів продажу [92].

Олександр Красовицький з видавництва «Фоліо» називає падіння продажів на Форумі, про який говорить більшість учасників, до 20–30% в грошах і ще більш у примірниках, природним наслідком зменшення відвідуваності.

Директорка департаменту дитячої літератури видавництва «Ранок» Наталія Коваль наголошує на тому, що для досконалого й професійного розвитку книжкової галузі потрібен регулярний моніторинг, аналітика та статистика. На погляд Н. Коваль, читача потрібно формувати й виховувати. Адже культурний розвиток починається зі сталих традицій у сім'ї. Книга має бути не розкішшю чи постаментом на полиці, а доступною і звичною річчю в родині. Так само як читання – хорошим дозвіллям [92].

Фахівці також говорять про падіння кількості мегабестселлерів світового ринку, що відбилося на українському. Читач навчився не тільки купувати, але і читати нон-фікшн і чекає все нових і нових революційних звершень з боку видавців. Асортимент нон-фікшн росте, але вершки з ринку зняті два роки тому, і проривом можуть стати тільки вітчизняні креативні автори, які стануть брендами і потіснять перекладні видання [92].

Прихід у літературу нових імен, на погляд О. Красовицького, уповільнює низький рівень накладів і відповідно гонорарів вітчизняних авторів. Експерт бачить єдине рішення в піднятті питання перед керівництвом держави у вливанні грошей в культурну сферу не тільки шляхом закупівлі книг, грантів культурного фонду, а й створення умов для місцевих програм з підтримки нових (не обов'язково молодих) авторів, як основи розвитку культури в провінції [92].

Найбільш вагомою причиною нинішнього стану книговидавничої галузі – на думку президента Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів Олександр Афоніна, є відсутність бачення перспектив у держави й суспільства: «Держава, посилаючись на війну, не визначила напрямки розвитку, горизонти, до яких вона буде йти. А за таких умов не може бути успішною книга, людина, взагалі не йдеться про майбутнє. Якщо ми не почнемо говорити у повний голос, то кров, яка сьогодні ллється в Україні, буде даремною – будувати країну буде нікому, вона перетвориться на територію з масою малоосвічених людей, неспроможних до будь-яких конструктивних дій» [31].

Фахівці також порушують питання державного патрунування галузі книговидання. Зокрема, С. Квіт виокремлює два аспекти: держава повинна щось фінансувати і створювати сприятливі умови для розвитку ринку [31].

Б. Червак, перший заступник голови Державного комітету телебачення та радіомовлення України, проблеми у видавничій галузі пов'язує з неправильною державною політикою щодо неї: «На превеликий жаль, до цього часу існує підхід, що українська книжка – це такий собі рядовий товар,

як трактор, як костюм, як взуття, а тому й державна політика стосовно книжки має бути такою, як вона є щодо якихось матеріальних речей. Насправді книжка є щось набагато більше, вона має духовний вимір, і це є національний скарб. А у випадку з національним скарбом треба вдаватися до діаметрально протилежних підходів».

Наводячи позитивні приклади фінансування української книги, Б. Червак наголошує на значних перешкодах, які виникають через бюрократичні процедури, пов'язані із проведенням тендерів [31].

Останнім часом у сфері книговидавання спостерігається значний спад. Як зазначають книгознавці, сфера книговидавання та український книжковий ринок станом на 2020 рік переживають найбільше падіння з часів незалежності.

Олександр Афонін, опираючись на останні дані від Книжкової палати та опитування видавців, називає ситуацію, що склалася, катастрофічною. Порівняно з 2019 роком, випуск книжок та буклетів за перші шість місяців у 2020 році знизився на 86,1% за накладом і 64,3% за назвами. Однак падіння за назвами українською мовою менше, ніж російською (62,7% проти 72,5%), але майже однакове за накладом (86,2% против 86,3%). Похибка даних Книжкової палати за перші шість місяців 2020 року, на думку Олександра Афоніна, лежить в межах 8-15% [17].

Проте керівниця аналітичного відділу Інституту книги Ірина Батуревич рекомендує зважати на показники самих друкарень, оскільки поки немає відповідальності за невчасне надсилання обов'язкових примірників. Відтак дані книговидавничого бізнесу свідчать про те, що падіння середніх накладів відбулося на 50 %.

Інститут книги планує проведення маркетингового дослідження ринку для глибшого розуміння ситуації. Але, як зазначає Ірина Батуревич, найоперативнішим способом на сьогодні залишається опитування, проведене Українською асоціацією видавців та книгорозповсюджувачів. Згідно з даними УАВК, у порівнянні з першим півріччям 2019 року, у 2020 році

падіння на ринку серед малих видавців у накладах відбулося на 56 %, у назвах – на 49 %, серед великих та середніх видавців падіння у назвах зафіксовано на 43 %, у накладах – на 48 % [17].

Ще одним проблемним питанням на рівні зі скороченням виробництва є і значне скорочення продажів. Як зазначається у результатах опитування УАВК, від початку карантину і до 20 квітня видавництва недоотримали за відвантажену продукцію 70 % платежів, а середня сума збитків для одного підприємства сягнуло до 1 млн гривень. Серед видавців 59 % оцінюють падіння продажів за квітень–травень як катастрофічний, 37 % – як «середній».

Липнєве опитування асоціації дало більш точні дані. Згідно з отриманою інформацією, у першому півріччі 2020 року видавництва від усього продажу отримали на 48 % менше коштів, ніж у першому півріччі 2019 року. Однак продажі через сервіси онлайн зросли в середньому на більш ніж 120 %, а частка продажів на сайтах від всієї суми підвищилася від 20 % до 33 % [17].

За даними опитування УАВК, 52 % видавців бачать державну допомогу в якості зростання обсягів закупівель книжок бібліотечними закладами, 19 % – у тимчасовому скасуванні зборів і податків, 11 % – у нетривалих кредитах з незначними відсотками. Відомо, що жодне з опитаних видавництв станом на липень 2020 року дешевих кредитів не отримувало, зокрема з програми «5–7–9». Також не спостерігалася і пряма підтримка з боку держави чи місцевої влади. За словами Олександра Афоніна, ті видавці, які звернулись до банків, не змогли отримати подібний кредит, оскільки банки вимагають, аби три попередні квартали роботи підприємства були прибутковими або тверду заставу. За умов карантину це практично неможливо.

Зовсім інша ситуація спостерігається в більш розвинутих країнах світу. На відміну від українського уряду, який вирішив урізати фінансування

Українського інституту книги та Українського культурного фонду, уряди інших країн діють в умовах пандемії інакше.

Американський сенат 26 березня 2020 року затвердив економічний пакет допомоги на 2 трлн доларів, який включає в себе 300 млн доларів на підтримку неприбуткових культурних організацій, бібліотек, громадського мовлення, музеїв, державних і місцевих мистецьких та гуманітарних установ, та додаткові можливості економічної допомоги акторам, музикантам, художникам, некомерційним організаціям, малому бізнесу, зокрема зі сфери креативної економіки [6].

Німецький уряд виділить 50 млрд євро на сферу культури, а саме для самозайнятих осіб та малого бізнесу. Разом з митцями, підприємцями та організаціями, фінансову підтримку зможуть отримати також медіа, зокрема газети. Уряд Британії створив надзвичайний фінансовий пакет для сфери мистецтва у розмірі 160 млн фунтів. Крім того, існує ініціатива андрейзингу для підтримки книготорговців Великої Британії та Ірландії, які були вимушені зачинитися через пандемію. Французька влада виділила 22 млн євро на збалансування культурної сфери, із них 5 млн євро на сферу видавництва. У випадку часткового безробіття через коронавірус працівники отримували відшкодування у розмірі 80 % від заробітної плати. Уряд Італії створив фонд розміром 130 млн євро для відшкодування збитків, завданих культурній і туристичній сфері. Працівники цих галузей мають право на компенсації, а деякі заклади, зокрема кінотеатри, звільнили від сплати податків та страхових внесків.

Тенденції відшкодування збитків у зв'язку з пандемією спостерігаються і в інших країнах світу, політика яких спрямована на створення безпечних умов життя і праці для громадян. Однак варто пояснити, яких саме змін зазнала книговидавнича сфера в усьому світі у період коронавірусної кризи.

Важливим проявом кризи стало скасування найвідоміших книжкових заходів: Лондонський книжковий ярмарок, Болонський книжковий ярмарок,

французький Livre Paris (очікувалося до 160 тисяч відвідувачів), Лейпцизький книжковий ярмарок, Тусонський книжковий фестиваль, книжковий ярмарок в індійському Гувахаті, Тайбейська міжнародна книжкова виставка [6].

На тлі загального занепаду ознайомчої діяльності і культурних заходів у галузі книгодрукування, у Японії відбувся ріст попиту на підручники, який спричинило закриття шкіл. До того ж у світі збільшився попит на літературу про епідемії, здебільшого – на художню [38].

Також у публікаціях «Читомо» порушуються такі проблеми книговидавання: необхідність удосконалення розповсюдження книжкової продукції, плагіат у наукових виданнях, проблеми якості перекладу в перекладних творах, якості дитячої та підліткової літератури.

«ЛітАкцент» – літературний сайт із щоденним оновленням матеріалу, є спільним продуктом Києво-Могилянської академії та видавництва «Темпора», та був заснований відомим українським журналістико- і літературознавцем Володимиром Панченко. Головна редакторка сайту – Ірина Троскот, редакторка – Марія Семенченко [43].

У матеріалах ресурсу приділяється увага переважно новинам видавничої сфери. Інформаційна політика видавців виходить за межу суто літератури чи видавництва: культура, політика, міжнародні відносини тощо. Серед опублікованих матеріалів переважають аналітичні жанри: огляди, рецензії, коментарі, та інформаційні жанри: анонси, репортажі, інтерв'ю тощо.

Проблеми перекладної літератури у одній із своїх публікацій розглядає І. Троскот. Відзначаючи позитивність зростання ринку перекладної літератури, авторка наголошує, що значно рідше, проте видається випущена раніше з перекладацької уваги «класика», як ось «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро, «Пастка 22» Джозефа Геллера чи «Відчуття закінчення» Джуліана Барнза. А головне – перекладаючи здебільшого хаотично й орієнтуючись переважно на переклади з англійської мови, майже ігноруються переклади з

інших мов. На думку І. Троскот, нинішній «бум бестселерів» – дуже потрібна, але водночас проміжна ланка розвитку українського книговидання. Адже в його основі має бути не броунівський і зорієнтований на власні смаки, а системний і грамотний підхід, поєднаний зі стратегічним баченням [77].

Значна увага у публікаціях видання приділяється проблемам дитячої літератури. Зокрема, автори актуалізують питання домінанти в сучасній дитячій літературі перекладів та необхідність підтримки вітчизняних авторів та видавців, важливість, перспективність і потенціал своїх крутих «зірок» дитячої літератури. Порушуючи питання відповідальності перекладача, редактора і видавця за створюваний продукт, літературні оглядачі відзначають значний дисбаланс на ринку: на полицях книгарень непомірно зростає кількість книжок посереднього або й геть слабкого рівня (мова про наративи), часто – із суттєвими ідеологічними «багами» (дискримінаційними «моментами» щодо статі, віку, класу, етносу, генерації абощо) [13].

В. Вздольська наголошує на важливій ролі перекладів: забезпечують культурну взаємодію, розвивають глобальне мислення, допомагають боротися з упередженнями. Автор стверджує, що наразі перекладна дитяча книжка – це потенційний культуртрегер, який може допомогти українській дитячій літературі вписатися в сучасний контекст, авторам – оволодіти сучасними жанрами, форматами і стилями, повчитися майстерності в письменників та ілюстраторів світового рівня. Водночас літературний оглядач порушує питання, чи матимуть змогу українські дитячі письменники публікуватися, чи матимуть вони стимул для розвитку, якщо більшість вітчизняних видавців майже повністю перемкнеться на літературу перекладну? [13]

До того ж не сприяє конкурентоспроможності асортимент української дитячої літератури, крім якісних сучасних видань представлений перевиданнями класики, шкільної програми, метеликами-брошурками та

книжками для дозвілля (розмальовки, поробки), часто невисокої естетичної та поліграфічної якості.

Українським видавцям і фахівцям, на думку В. Вздольської, час замислитися про перспективу, подумати про баланс і стратегії дитячої літератури за умови нарощування імпорту культурного продукту [13].

Про проблеми, пов'язані з підготовкою дитячої літератури, автори матеріалу «Усе найкраще дітям?» дізнавались безпосередньо у видавців. Видавці визнають: якщо дитяче видавництво хоче взятися за переклади, воно має бути готовим до низки проблем. «Це проблеми на всіх рівнях, – коментує пані Ключко. – З проплатою ліцензії на видання українського перекладу, із домовленістю з правовласником, з пересиланням матеріалів, з пошуком перекладача, з узгодженням, як цю книжку робити... Немає жодної ланки, де б не було проблем» [81].

Редакторка порталу «ЛітАкцент» М. Семенченко, відповідаючи на запитання: «чому важливо слідкувати за премією «Навиворіт», знайомить читачів видання з проблемами української підліткової літератури.

Члени журі нагадують, що в Україні – понад 2 мільйони підлітків. Це може бути величезна читацька аудиторія, але за умови, що видавці й автори враховуватимуть інтереси й потреби сучасних підлітків. Власне, цією премією її ініціатори і хочуть привернути увагу підлітків до хорошої літератури і надихнути їх більше читати. А ще підлітки хочуть, щоб книжки – переможці премії «Навиворіт» – задавали рівень якості підліткової літератури й показували авторам і видавництвам, які книги подобаються підліткам, і чому. Головною проблемою визначають брак підліткової літератури.

Портал «ЛітАкцент» має і спецпроекти, серед яких найактуальнішим залишається «Видавничий ринок. Вжити і розвиватися в часи кризи», автори якого розповідають, як пандемія та карантин змушують видавництва шукати нові рішення, можливості та запускати нові проекти. Про діяльність

малих і великих українських видавництв у період кризи розповідається у статті «Вистояти й розвиватися» [65].

Одним із перших наслідки пандемії на собі відчуло сходознавче видавництва «Сафран», яке має спільні проекти з китайськими видавництвами та авторами. Співпраця з ними призупинилася уже в лютому 2020 року, і лише у травні вдалося частково відновити проекти. Карантин вплинув і на продажі книжок: у березні і квітні 2020 року їх майже не було, у травні і червні були, але занижкі. Ситуація дещо покращилася у липні і серпні, коли «Сафран» презентував дві новинки, на які було відкрито передпродаж. Саме ця функція і стала нововведенням, до якого постала необхідність звернутися у період кризи [65].

Видавництво «Discursus» було змушене призупинити свою діяльність на початку пандемії в Україні, і могло функціонувати лише завдяки грантовим проектам: створення українознавчих воркбуків для дітей діаспори і переклад роману Петра Шекерика-Дониківа «Дідо Иванчік», який перекладається із гуцульського діалекту на літературну мову. Станом на вересень 2020 року діяльність підприємства потроху відновлюється, однак довелося значно зменшити видавничий портфель.

«Видавництво» Лілії Омеляненко у перші місяці жорсткого карантину втратило виплати майже від усіх офлайн-дистриб'юторів, ситуацію не рятував навіть ріст онлайн-продажів, зумовлений закриттям книгарень. Однак робота підприємства не була зупинена, керівництво обрало курс видавництва новинок, аби не втрачати позиції на ринку і нагадувати про себе аудиторії.

Видавництво «Vivat» значно зменшило обсяг друку, до «кращих часів» було відкладено безліч проектів, однак уже восени колективу вдається повертатися до звичного режиму і відновлювати кількість виданих новинок. Окрім того, епідемічна ситуація підштовхнула видавництво до опанування нових платформ для здійснення зустрічей, презентацій, дискусій онлайн.

«Видавництво Старого Лева» змогло використати карантин для налагодження зв'язку з читачами та утворення нових каналів продажу. Однак викликів також було не мало: організація дистанційної роботи колективу, пошук нових каналів продажу книжок і мерчу, підтримання контакту з аудиторією. Тому в цей час видавництво провадило надзвичайно активну роботу в онлайні [65].

Схожий досвіт отримали і інші вітчизняні видавництва, однак не всі вони змогли пережити жорсткий карантин. Про своє закриття на невизначений термін оголосило видавництво дитячої літератури «Фонтан казок», а разом з ним призупинилася діяльність конкурсу «Напишіть про мене книжку». Проте зовсім скоро команда видавництва відновила свою роботу в «Нашому Форматі», де на основі втраченого конкурсу було створено Літературний конкурс для дитячих письменників видавництва «Наш Формат».

У матеріалі «Сила малих кроків» розповідається про читацькі ініціативи, флешмоби та проекти, які запустилися і розвиваються під час коронавірусної кризи [67].

Велику роль у підтриманні інтересу до читання відіграють флешмоби у соцмережах. На початку карантину були популярними «#МійВіртуальнийКнижковийАрсенал2020», метою якого було підтримати скасований «Книжковий Арсенал» та видавців, «#язмішаютьтвоюкровзвугіллям» і «#хочузрозумітисхід» на підтримку нон-фікшн книжки про Донбас Олександра Михеда «Я змішаю твою кров із вугіллям», присвячений 20-річчю міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» флешмоб «#МояПершаКоронація», запущені порталом «Читомо» флешмоби «#купуйумалих» та «#вітринановинок2020».

Були створені нові книжкові стартапи. Сервіс «Book Vox» запустив сучасну бібліотеку по абонементу. З оформленою підпискою читач може одночасно читати дві книги, а загальна кількість видань на місяць необмежена. Доставка книжок до читача і назад за рахунок сервісу

здійснюється поштою. У серпні запрацювала іще одна платформа для багатомовних інтерактивних аудіокнижок «Lingart Живі Книги», яка пропонує слухати і читати книжку, вільно змінюючи формат, оскільки текст і аудіо синхронізовані.

Не зупинилася під час кризи й активна підтримка проектів за сторони читачів. Волонтерський проект «Книги, що говорять» зміг зібрати на «Спільнокошті» необхідну суму для запуску. Він передбачає запис в аудіоформаті дитячих книжок, розрахованих, передовсім, на незрячих дітей.

У матеріалі «Більше, ніж магазин із продажу книжок» звертається увага на сучасні тенденції на книжковому ринку, а саме формування системи цінностей у сучасних книгарнях та культури читання [64].

Книгарня «Еней» у Бахмуті була відкрита і названа на честь загиблих на Донбасі українських військових їхнім побратимом Володимиром Дериведмідь. Маленька книгарня перетворилася на затишний простір, куди можна було прийти за українською книжкою або де можна було замовити новинку, яку хотів би купити, однак великою популярністю вона не користалася. На Подолі восени минулого року відкрилася книгарня «Zakapelok», що пропонує відвідувачам книжки українською і каву. Вона складно пережила карантин і наразі лише повертається до стану минулого року.

Без втрат не обійшлася діяльність мережі книгарень «Є». Карантин став випробуванням, проте робота над удосконаленням книгарень і підвищенням якості послуг продовжувалася. У часи пандемії особливо посилилася роль онлайн-крамниць, книгарня «Є» теж зосередилася на цьому сегменті. У той же час мережа книгарень «КнигоЛенд» продовжує розширення: на наступний рік заплановано збільшити число книгарень по всій Україні з 42 до близько 50. Мережа спеціалізується на різноформатних книгарнях: «Флагман» із широким асортиментом, магазини у спальних районах із дитячою літературою та підручниками, магазини у ТРЦ – інший асортимент під цільову аудиторію. У майбутньому планується запуск «Книголенд-ТВ»,

де читачі зможуть почути з перших вуст про нову книгу автора, нові течії в літературі, про ситуацію на ринку.

У цілому матеріали сайту «ЛітАкцент» розраховані на літературознавців та інші категорії читачів, що зацікавлені розвитком українського літературного та видавничого процесу та загалом українськими новинами не тільки тими, які стосуються літератури.

«Друг читача» – український книжковий веб-портал про сучасну українську та зарубіжну літературу, що працює з 2011 року [25]. Сайт знайомить читачів з новинами українського та світового книжкового ринку, з українськими та закордонними письменниками, новинами українських видавництв, розповідає і публікує рецензії на новинки української літератури, а також анонсує цікаві події в Україні, пов'язані з книговидаванням та літературою. У період карантину відбулося помітне зменшення публікацій, однак портал все ж продовжує роботу.

Загалом публікації видання «Друг читача» умовно можна поділити на такі інформаційні блоки: 1) бібліографічні матеріали; 2) розвідки з історії книжкової справи; 3) публікації, присвячені актуальним проблемам книговидавання та книгорозповсюдження.

У період активної діяльності порталу в 2018 році редакція підіймала багато проблемних тем. Серед них проблема розвитку дитячого книговидавання. У статті «Озвучено головні проблеми дитячого книговидавання» [59] розглядаються заходи, які допомогли б розвитку дитячому книговидаванню. Найголовніші серед проблемних питань:

1) Переважання на українському ринку дитячих журналів не українського виробництва, що сприяє здешевленню продукції. У зв'язку з цим українські дитячі журнали перестають буди конкурентоспроможними.

2) Призупинення передплати дитячих журналів бібліотеками у зв'язку з відсутністю державної підтримки. Бібліотеки тримаються на підтримці меценатів, які сприяють передплаті кількох видань, до числа яких дитяча література не входить.

3) Відсутність кампаній, спрямованих на популяризацію читання.

Однак дитяча література від українських письменників користується попитом, але через знову ж таки неналежну підтримку держави проблема українського дитячого книговиробництва не вирішується.

Неодноразово в цьому виданні підіймаються проблеми мови. В інтерв'ю з письменником Андрієм Курковим знову робиться акцент на тому, що влада у далекому минулому та сучасна діюча влада усіма методами руйнує мовну політику у державі: Катерина Велика наказала припинити викладання українською в Києво-Могилянській академії, Петро I заборонив книгодрукування українською, Російська православна церква вилучила підручники української мови зі шкіл, Олександр II заборонив ввезення книг українською, а Олександр III – використання української в державних установах» [62].

Автор звертає увагу на те, що є щось спільне для всіх, таких відмінних між собою, етапів історії українського книговидання. Завжди україномовних і присвячених Україні книжок виходило надто мало, як на потреби великої європейської нації. Тим більше заслуговують доброго слова ті видавці й громадські діячі, котрі робили все від них залежне, щоб наперекір перешкодам і заборонам українське слово служило освіті, науці, культурі, щоб воно було чинником національного прогресу.

Також через таке скрутне становище українського книговидання страждає мова нації в цілому, яка поступово починає зникати в Україні та переходити на так званий «суржик» або на російську мову.

У статті «В Україні знову проблеми з українською мовою» сучасний український письменник Тарас Прохасько розповідає про те, що ареал української мови суттєво скорочується. На думку письменника, проблема дуже реальна. Інша справа що її по-різному роздмухують, маніпулюючи чимось, що не має стосунку до мови. А проблема полягає в тому, що ареал української мови скорочується. А тому тим, хто ідентифікує себе з цією

мовою хоч-не хоч доводиться перебувати у позиції захисту. А це не дуже сприяє доброму самопочуттю і станові задоволення» [27].

У статті «Українська книжка проти «агресивних сусідів»: хто кого?» [70] підіймаються дуже важливі питання українського книговидання:

1) складність роботи на книжковому ринку, через активність на ринку видавців із Росії і Білорусі і обмеження асортименту українських книг деякими власниками.

Микола Сенченко наголошує, що книжковий ринок – це не лише українські видавці. Це, зокрема, і видавництва з Росії і Білорусі, яких Сенченко називає «агресивними сусідами». Агресивність сусідів полягає в тому, що вони видають книжки російською мовою і видають їх дуже багато. Але багато книжок – хіба це погано, якщо на українському ринку багато книжок російською, чи англійською, чи французькою мовами? Якщо вони продаються, це говорить про те, що на них є попит.

2) Звуженість асортименту українських книг, відсутність якісного змістовного наповнення вітчизняних книг.

3) Недостатній рівень розвитку системи книгорозповсюдження в Україні. Нині спостерігається повільне зростання кількості книгарень, що мають забезпечити широкий доступ населення до книжкових видань.

Книгарня «Чорна ящірка» у Дніпропетровську спеціалізується саме на літературі з українських видавництв. Вікторія Наріжна, співзасновниця крамниці, заявляє, що аудиторія тут різна, інтерес до української книжки виявляють люди різного віку, роду зайнятості й, що важливо, ті, хто володіє різними мовами.

«Відсоток російськомовних відвідувачів, напевне, переважає, причому суттєво, відсоток українськомовних» [70], – розповідає вона.

«Це також дуже різні вікові категорії: і студентство заходить до нас частенько, є у нас і кілька постійних клієнтів-пенсіонерів, які приходять абсолютно цілеспрямовано раз на кілька місяців закупитися великою

кількістю книжок. Вони купують 15-20 позицій одночасно, і йдуть читати їх протягом наступних кількох місяців» [70], – додає Вікторія Наріжна.

На думку співзасновниці дніпропетровської книгарні, навіть якби «Чорна ящірка» реалізовувала той самий асортимент, що й великі книжкові магазини, справа все одно не була б рентабельною.

Останнім часом в Україні спостерігається зниження попиту на друковану книгу. У статті «В Україні книги списуються більше, ніж оновлюються фонди бібліотек» [26] порушується проблема заміни друкованої продукції електронними ЗМІ.

Подається думка голови Держкомтелерадіо О. Курдіновича, який зазначає, що сьогодні ми змушені констатувати, що спостерігається зниження попиту на друковану книгу. Це пов'язано з поширенням Інтернету та електронних пристроїв для читання книг, у зв'язку з чим друкована книга не настільки популярна. Він пов'язує це з тим, що в українців відбувається зниження цікавості до читання в масах [26].

Однак активна діяльність редакції «Друга читача», а саме висвітлення гострих питань, на сторінках portalу припинилася. На сьогодні спостерігається майже повна відсутність активності, два останні матеріали вийшли 19 та 26 жовтня цього року, однак попередні були опубліковані ще в лютому та січні. Серед тем: інтерв'ю з молодими авторами, поезія на сучасній театральній сцені, а також розважальні матеріали, на кшталт «Конституція у коміксах», «Добірка художньої літератури козацької доби», та анонси важливих подій зі сфери книговидавництва.

Мистецько-літературний портал «Буквоїд» значно відрізняється від описаних вище сайтів, оскільки він публікує огляди на найновіші видавничі новинки, рецензії від відомих літературних критиків та діячів, повідомляє про події літературного та культурного життя України. Дизайн сайту виконано у біло-сірих кольорах, із вкрапленнями зеленого та помаранчевого кольорів бренду [9].

«Буквоїд» – культурний оглядач, матеріали якого написані виключно в інформаційних жанрах: повідомлення, анонс, замітка, інтерв'ю, окрім рубрики «Рецензії».

Однак «Буквоїд» не завжди був сайтом книжкових новин. На початку свого існування та протягом декількох років поспіль на порталі існувала рубрика «Авторська колонка», де публікувалися авторські аналітичні матеріали, дослідження, аналітичні інтерв'ю, відслідковувалася ситуація на книжковому ринку, аналізувався його стан та вплив на нього зовнішніх факторів.

Зокрема 2008 році у матеріалі Максима Розумного «Що читати?» піднімалося питання втрати зв'язку між читачами та читанням як традицією. На той час в Україні були відсутні лідери думок – діячі культурної книговидавничої сфери, не випускалися спеціалізовані видання, за допомогою яких можна було стежити за тенденціями літератури, не відбувалися літературні дискусії, спостерігалася відсутність стилю та критики як жанру. Натомість автор зазначав, що прослідковувалися нові тенденції. Серед них діяльність фан-клубів авторів та «війни» між ними, пул авторів, які почали виходити на самоокупність, активна діяльність всередині літературного осередку, примирлива державна політика підтримки української книги [63].

У матеріалі «Автор і його голгофи» того ж року авторства Віталія Мороза йшла мова про відсутність зв'язку між молодими авторами та читацькою аудиторією в Україні. Автор стверджує, що сучасні українські письменники є заручниками тиску суспільства, яке нав'язує йому популярні ідеї, оскільки вони занурені у проблематику соціуму [51].

В інтерв'ю з Іриною Славінською від 2013 року були розглянуті наступні теми книговидавничої діяльності: репрезентація української книжки на закордонних літературних форумах та ярмарках, переклад вітчизняної літератури на інші мови, проблема відсутності у української аудиторії інтересу до літератури, відсутності досліджень вітчизняного книжкового

ринку. І. Славінська зазначає, що проблеми із читанням будуть розв'язані, коли будуть розв'язані освітні проблеми, оскільки зі шкіл та університетів виходять люди, не зацікавлені у нових знаннях, а отже і у літературі. Окрім того, українській книзі не вистачає «легких» жанрів: детективів, романів-подорожей, жахів, любовних романів тощо [50].

Проблематика української книги раніше обговорювалася в рубриці «Літературний дайджест». У цьому розділі редакція «Буквоїду» збирала та публікувала матеріали літературознавчих та новинних порталів, у яких аналізувалися актуальні питання сфери.

У 2011 році на сайті з'явилося інтерв'ю з президентом УАВК Олександром Афоніним, опубліковане в газеті «День» – «Державу треба популяризувати не через політичні скандали, а через культуру». У матеріалі обговорювалася концепція популяризації читання, яка була направлена у Міністерство економіки у 2011 році. Вона пропонувала наступні шляхи: створення циклів теле- й радіопрограм, реклами, спеціальних рубрик, підготовка і проведення просвітницьких кампаній, пропаганда кращих зразків літературної творчості вітчизняних та зарубіжних авторів, удосконалення системи моніторингу читацького попиту в бібліотеках, формування на основі отриманих даних переліку видань, які мають бути видані за бюджетні кошти. Також закладено у проект концепції цілий комплекс заходів, спрямованих на розбудову мережі книгорозповсюдження, перетворення книгарень на центри популяризації вітчизняної книжки і читання, нарощення обсягів виробництва, розвиток виставкової діяльності [71].

Президент Львівського форуму книговидавців Олександра Коваль у інтерв'ю на «Радіо Свобода» від 2014 року звернула увагу на залежність книжкового ринку України від політики, а саме стан російської книжки. Зазначається, що українська книжка матиме тривалий шлях до російськомовних українців. Однією з ланок цього питання було небажання книгарень переставити українське на перші полиці під егідою того, що його

ніхто не купує. Окрім того, станом на 2014 рік актуалізувалося питання електронних видань, зокрема піратства. За словами О. Коваль, велике видавництво «Фоліо» повідомляє про втрату близько 40 % своїх надходжень через піратство книжок. І головна проблема полягає не в людях або їхній самосвідомості, а в законодавстві [57].

Незважаючи на економічні негаразди та технологічний прогрес, у суспільстві все ж таки існує попит на добротну українську книгу: навчальну, наукову, пізнавальну, довідкову, художню тощо, що і підтверджує існування подібних сайтів. Задовольнити цей попит не вдається не стільки через високу ціну книги, скільки через її географічну недоступність. Постала нагальна потреба у створенні під егідою державних органів потужної дистрибуторської мережі, яка б давала можливість «просунути» будь-яке українське видання – від столичного чи обласного видавництва – у великі й малі населені пункти країни. Повсюди відчувається інформаційний вакуум щодо того, хто, де і що видає.

Українське книговидання відіграє важливу роль у самоусвідомленні нації, формуванні культури, духовності та водночас є свідченням національно-культурного відродження українського народу. Книга була і залишається найефективнішим засобом передачі знань та ідей у їх єдності та цілісності, а читання книги – найактивніше сприяє виробленню універсальної та фундаментальної картини світу, формування різнобічного світогляду, глибинних переконань людини, стимулюванню її участі в житті суспільства. Численні засоби масової інформації не можуть у цих аспектах конкурувати з книгою, так як дають короткострокову і фрагментарну інформацію про навколишній світ.

Отже, необхідність подолання кризових явищ і поступового формування ринкових відносин в Україні зумовлює нагальну потребу поступового входження в інформаційне суспільство, всебічного розвитку технологій, створення вітчизняного інформаційного простору, тісно пов'язаного з європейським і світовим. Також, допоки держава не почне

сприяти розвитку книговидавничої справи, проблеми будуть лише розростатися. Було зазначено велике коло проблем у книговидавничій сфері, які ЗМІ намагаються охопити: відсутність попиту на українську книжку, відсутність сприяння з боку влади, проблема мовного аспекту, нерозвиненість дитячого книговидавництва та ін. У більшості статей, зокрема аналітичних, була спроба знайти шляхи вирішення проблемних питань.

Таким чином, тенденції українського книговидання свідчать про те, що у нашій державі українськомовна книга поставлена в умови виживання. Висвітлені аспекти книговидавничої справи у виданнях «Читомо», «ЛітАкцент», «Друг читача», «Буквоїд» доводять, що зволікання владними структурами позитивного розв'язання проблем книговидання призвело до негативних наслідків у кількох аспектах – політичному, економічному, соціальному.

3.2. Жанрові характеристики публікацій про проблеми видавництва книг

Поки сфера українського книговидавництва переживає кризу через пандемію коронавірусу, книгознавчі портали «Читомо», «ЛітАкцент», «Друг читача» та «Буквоїд» вивчають та аналізують ситуацію на вітчизняному книжковому ринку. Методи донесення інформації, відбір новин і тем, пріоритети у розміщенні матеріалів можуть охарактеризувати стан книговидавничої галузі, на діячів та пошанувачів якої і була розрахована діяльність видань.

Культурно-читацький проект «Читомо» [85] був створений у 2009 році. Станом на 2020 рік він залишається одним з провідних онлайн-ресурсів книговидавничої справи в Україні. Офіційно зареєстрований як громадська організація «Культурно-видавничий проект «Читомо», яким керує Ірина

Батуревич. Постійний партнер книжкових подій в Україні та світі: BookForum, Publishing Perspectives, Франкфуртський книжковий ярмарок та Книжковий Арсенал. В інтерв'ю від 2018 року співзасновниця порталу Оксана Хмельковська зазначила, що «Читомо» – це єдине незалежне від видавців книговидавниче ЗМІ.

Як зазначалося вище, видання було створене як культурно-читацький проект про дивні книжки, фетиші, артбуки, book-fashion.ю, також про та для читачів. Згодом список тем розширився до спеціалізованих публікацій: аналітики ринку, огляди тощо.

Матеріали на порталі виходять українською мовою. Розмаїття тем представлене наступними рубриками: «Новини», «Читати», «Дивитися», «Знайомитися», «Вчитися», «Тренди», «Спецпроекти», «Вітрина», розділами «Про нас» та «Події». Також сайт має власний календар та внутрішню пошукову систему.

На головній сторінці видання коротко репрезентовані останні матеріали рубрики «Читати»: огляд новинки від Ніла Пасріча «Як адаптуватися до змін, долати невдачі й жити осмислено», де на прикладі історій власного життя автор ділиться дев'ятьма секретами розвитку цієї навички, огляд поетичних новинок «Що треба встигнути почитати з перекладної поезії у 2020-му» авторства Олега Коцарева, огляд двох книг, записаних з досвіду журналісток, жанру воєнної документалістики «Воєнна документалістика: ті, хто пройшли фронт, полон і окупацію» авторства Юстини Добуш, матеріал «8 книжок, які Ганна Грабарська перечитує по кілька разів» у жанрі огляду, аналітична стаття авторства Олександра Ірванця: «Від Каталонії до України»: Ірванець про історію однієї протестної пісні».

Також на головній сторінці «Читомо» знаходиться невеликий репрезентаційний блок рубрики «Дивитися», у якому розмішені посилання на два останні матеріали: аналітична добірка «Книжковий Instagram в Україні: ще 10 блогерів, на яких варто підписатися» та інтерв'ю за авторкою

та дизайнеркою першого монографічного дослідження Харківської школи фотографії, яка розповіла про те, як велася робота над книгою, особливості дизайну видання, символіку червоного кольору та феномен Харківської школи фотографії.

На головній сторінці отримала своє місце і рубрика «Знайомитися», у якій розмістилися посилання на декілька матеріалів. Серед них розмова-інтерв'ю української дитячої письменниці Оксани Луцевської з фінською письменницею Туула Пере, інклюзивна дитяча книжка «Перлінка, наш метелик» якої вийшла друком в Україні. Письменниці разом шукають методи роботи з непростюю тематикою в дитячій літературі та обговорюють, чи можуть «серйозні» книжки для дітей стати популярними, незважаючи на комерційні тренди. У рубриці також розміщене посилання на матеріал «На жаль, наша мова вже не стане панівною: про що говорили білоруські письменники PEN Ukraine», написаний у формі коментар, з думками білоруських письменників Альгерда Бахаревича, Марії Мартисевич, Вальжини Морт і Дмитра Строцева стосовно супротиву суспільства владі, культурної ситуації в їхній країні та міжнародної підтримки протестного руху. Це одним матеріалом рубрики, розміщеним на головній сторінці порталу, стала довідка «Незаконно засуджені: письменники з порожніх стільців та їхні книжки», у якій Юстина Добуш зібрала інформацію про політичних в'язнів в ОРДЛО, які повернулися з полону та розповіли про свій досвід у книжках.

Нижче на головній сторінці «Читомо» розміщена рубрика «Вчитися» з посиланнями на чотири матеріали: аналітична стаття «Перекладач між Сціллою і Харібдою, або як зберегти зміст, не зламавши форму» Юлії Дідохи, аналітична стаття «Мандри, історія та шевченківські вуса: українознавчі воркбуки від «Глини» авторства Антона Ящука, матеріал «Ганна Улюра про літературний Грааль і як його знайти» Марини Дубини, написаний у формі статті на основі лекцій Ганни Улюри, та аналітична стаття

«Хто такий дідо Иванчік і чому він мусить говорити до всіх» Олени Шарговської.

Останнім блоком репрезентована рубрика «Тренди», яка подає посилання на останні тематичні матеріали: аналітика «Від топів до особистих смаків: як видавці обирають книжки для перекладу» Богдана Неборака, аналітична стаття «Фемінітиви на старті: коли «міністерки» з'являться в офіційній документації» Наталії Корнієнко, аналітика «Сільські бібліотеки, заради яких хочеться переїхати з міста» Люби Войтович.

Нижче блоків вказаних рубрик розміщено календар подій та рекламний банер. Варто зазначити, що місця на головній сторінці не були удостоєні такі розділи порталу, як «Новини», «Спецпроекти» та «Вітрина», тому характеризувати їх будемо окремо.

Рубрика «Новини» є інформаційною стрічкою, у якій розміщуються останні новини зі сфери книговидавництва: замітки, анонси, некрологи, повідомлення, довідки та комбінування цих жанрових форм у одному матеріалі. На одній сторінці розділу знаходяться посилання на останні 12 новин, серед яких: «З 1 січня бібліотека Заболотного може опинитися на вулиці», «PEN Ukraine підтримав білоруських письменників», «Телекритика» припинила існування», «Penguin Random House купує третє за величиною видавництво у США», «Помер український перекладач-скандинавіст Левко Грицюк», «У Токіо з'явиться публічна бібліотека Мураками», «У Міносвіти хочуть кардинально змінити підхід до відбору шкільних підручників», «Вперше українську мову обирають більше читачів книжок, ніж російську – дослідження», «Відомий довгий список претендентів на здобуття Шевченківської премії», «Держказначейство зупинило фінансування усіх незахищених видатків», «Сім п'ятниць на тиждень: знижки на книжки до 80%», «Британська дослідниця на Креативній Україні: Ваші видавці мають чим вразити іноземних партнерів».

Рубрика «Спецпроект» має власний оригінальний дизайн сторінки, яка поділяється на кольорові блоки в залежності від того, до якого спецпроекту

належить матеріал. Серед найпопулярніших серій виділяються проект: «Книжкові передбачення», реалізовані за підтримки молочної компанії «Галичина». Це інтерактивна гра, яка, залежно від вибору читача, знаходить відповідь на поставлене в темі окремої гри питання у творах відомих письменників.

Є також ознайомчі проекти «Швейцарський акцент» за співпраці з Посольством Швейцарії, та «Німецький акцент» за підтримки Goethe-Institut Ukraine, медіа-марафон «72 години на Подолі», «До зустрічі в Нангялі» – серія матеріалів про паліативну допомогу для людей, які заштовхнулися з невиліковною хворобою, сторінка конкурсу морської прози «Мателот», «Література на експорт», що є частиною Професійної програми міжнародного фестивалю Книжковий арсенал, та має на меті інспірувати зацікавлення іноземних видавців у національному продукті, «Екземпляри ХХ» – проект, спрямований на вивчення знакових періодичних видань, пов'язаних з літературою та мистецтвом ХХ сторіччя, спецпроект «Бібліотечні інноваційні послуги», у якому розповідається про нові інноваційні послуги у бібліотеках для розвитку креативних індустрій.

У розділі сайту «Вітрина» розміщено книжки, які уже можна придбати або зробити передзамовлення. На сторінці виділено тематичні підрозділи «Найбільше чекають», «Українська художня література», «Зарубіжна художня література», «Поезія», «Мистецькі видання», «Нон-фікшн», «Аудіокниги», «Бізнесова книга», «Графічна проза», «Дитяча проза та поезія», «Дитячі ігрові книжки», «Дитячий нон-фікшн», «Підліткова книжка».

З огляду на вище зазначене, найпопулярнішими жанрами порталу «Читомо» є стаття, інтерв'ю, замітка та коментар.

Літературний портал «ЛітАкцент» працює з 2007 року [43]. Його створення було ініційоване професором Могилянської академії Володимиром Панченком за сприяння видавництва «Темпора» та головного редактора Юлії Олійник. Дизайн сайту побудований із використанням насамперед чорного та

червоного кольорів. Назва, як і в інших аналізованих ЗМІ, розміщена зліва у шапці видання. Кількість рубрик невелика. Головна сторінка поділена на інформаційні блоки по горизонталі. На сайті оперативно відгукуються про поточні події літературно-мистецького життя. До уваги беруться не тільки загальновідомі, а й локальні події.

Головна сторінка сайту виконує ознайомчу функцію та коротко презентує відвідувачам тематику і рубрикацію матеріалів, які виходять українською мовою. Портал має такі розділи головного меню: «Статті», «Спецпроекти», «Фокус-теми», «Про нас», «Автори», та «Архів». Внизу сторінки колектив «ЛітАкценту» пропонує наступні рубрики: «Інтерв'ю», «Рефлексії», «Огляди», «Рецензії», «Блоги», «Репортажі», «Новини». Сайт також має внутрішню пошукову систему.

Рубрики групуються у розділи в довільному порядку. У розділі «Статті» таких налічується одразу п'ять – «Інтерв'ю», «Рефлексії», «Огляди», «Рецензії», «Блоги».

Рубрика «Інтерв'ю» пропонує читачам добірку матеріалів, у яких журналісти порталу у форматі «питання-відповідь» поспілкувалися з такими письменниками, як Катерина Єгорушкіна, Софія Андрухович, Світлана Ославська, Євген Лір, Марія Парр, Май Дзя, Маріанна Кіяновська, Тамара Горіха Зерня, Ілларіон Павлюк, Еллен Карлсон тощо.

Рубриці «Рефлексії» характерні матеріали наступних форматів: аналітична стаття Єви Райської «Циганська поетика Папуша: дивачка з табору» про книгу польського автора Єжи Фіцовського, який зафіксував традиції, звичаї, повсякденне життя ромського табору, аналітика «Літератори-агітатори: хто, за кого й навіщо» Ірини Ніколайчук, огляд Мирослави Лаюк «Чи ще дзвоніть дзвони на світі?» роману «Дідо Иванчік» Петра Шекерика-Донівіка, огляд творчості Луїз Глюк «Луїз Глюк і Нобелівка-2020: поезія починає і виграє» від Богдана Романцова тощо.

У «Оглядах» розміщені аналітичні матеріали та дослідження, які відображають процеси, що відбуваються у книговидавничій галузі. Серед

них аналітичні статті «Видання книжок для дітей у Великій Британії» Інни Білоножко, аналітичні статті «Вистояти і розвиватися» та «Сила малих кроків» Марії Семенченко зі спецпроекту «Видавничий ринок: вижити і розвиватися в часи кризи», аналітична стаття «У режимі прискорення» Марії Семенченко про те, як літературно-мистецькі фестивалі долають виклики та шукають нові рішення й форми існування в часи кризи, та «Більше, ніж магазин із продажу книжок» про те, як книгарні стають культурними осередками, дослідження Інни Білоножко «Хто є хто: найбільші комерційні видавництва англомовного світу» тощо.

Специфіка рубрики «Рецензії» полягає у тому, що розмістити свою думку стосовно прочитаної книги може кожен читач, потрібно лише звернутися до редакції порталу з готовою рецензією та пройти редакторський контроль.

Рубрика «Блоги» є зібранням суб'єктивних думок у формі аналітичних статей літературних діячів, критиків та блогерів на теми освіти, творчості, стану галузі, діяльності письменників. Серед них: «Що ми знаємо про чеську драматургію» Ірини Зябкіної, «ЗНО не «зло»? Що не так із читанням у старшій школі» Діани Мельникової, «Харків. Повернення «Слова» Максима Беспалова, «Об'єднані Стусом» Радомира Мокрика, «Обід для диктатора» Ольги Карі, «Тексту заради» Віри Курико тощо.

Рубрика «Репортажі» знаходиться усередині розділу головного меню «Архів» (не плутати з «Архівом», вказаним внизу головної сторінки). Вона є зібранням журналістських матеріалів, у яких події книговидавничої сфери показані через безпосереднє сприйняття автора. Останні опубліковані репортажі: «Червона зона» української літератури», у якому Олена Павлова розповіла про офлайн літературні заходи, на які їй вдалося потрапити, «ЛітАкцент року – 2019»: як це було» про церемонію нагородження переможців відзнаки «ЛітАкцент року – 2019», «Молодість і досвід в українській історичній прозі» про воркшоп «Як будується історичне оповідання» та інші.

Рубрика «Новини» має окремий блок на головній сторінці, однак не занесена у головне меню portalу. Має типові інформаційне наповнення матеріалами жанрів замітка: «Локдаун – слово року за британським словником Collins Dictionary», «Олег Сенцов став лауреатом премії Вінченца», «Книжка репортажів Олесі Яремчук «Наші Інші» вийшла англійською». Зрідка у стрічці з'являється анонс: «Відкрито подання на Літературні премію ЕБРР 2021», або некролог: «Помер Олександр Астаф'єв». Ще рідше розміщується інтерактивний контент: тест до 125-річчя з дня народження Майка Йогансена «Чи любите ви Йогансена».

Всередині вказаного внизу головної сторінки portalу «ЛітАкцент» розділу «Архів» знаходяться архівні рубрики «Бібліотека», «Круглі столи», «Літачок», «Літературні мандрівки», «Наші за кордоном», «Премії», «Простір», «Як це було» та «Мателот».

Слід зазначити популярність на сторінках portalу «ЛітАкцент» таких жанрів, як інтерв'ю, репортаж, замітка, огляд, стаття та рецензія.

Веб-portal «Друг читача» [25] публікує матеріали про сучасну вітчизняну і зарубіжну літературу у форматі онлайн з 2008 року. До того часу видання існувало як паперова газета у двох часових відрізках: з 1960 по 1992 роки, та з 2004 по 2011 роки. Головний редактор portalу – Андрій Капранов, редактор – Аня Гай.

«Друг читача» публікує матеріали українською мовою. Рубрики видання представлені у головному меню: «Новини», «Що почитати», «Неформат», «Тести», «Інтерв'ю», «Репортажі» та «Інше». Сайт надає доступ і до внутрішньої пошукової системи.

Зазначимо, що рубрикація матеріалів відбувається завдяки тегам, таким чином одна і та ж стаття зустрічається одразу у декількох рубриках. Останнім часом статті на сайті виходять нерегулярно. Активність на порталі згасає поступово. Якщо у рубриці «Інтерв'ю» матеріали публікуються, хоч і з тривалими перервами, востаннє інформація рубрик «Новини» та «Неформат»

оновилася 27 лютого 2020 року, рубрики «Тести» – 24 березня 2018 року, «Що почитати» – 8 грудня 2019 року, «Репортажі» – 2 червня 2018 року.

На порталі «Друг читача» раніше виходила серія розмов з авторами видавництва «Зелений пес» після друку під назвою «Не(звичайні)». Зазначимо, що ця серія виходить виключно у рубриці «Інтерв'ю». Останньою статтею на сторінках portalу якраз є інтерв'ю з письменником Владиславом Котигорошко, передостанньою – з Марусею Щербиною. Із цієї ж серії – бесіда з В'ячеславом Купрієнко.

Більшість матеріалів знаходяться одночасно у декількох рубриках: «Неформат», «Новини» та «Що почитати». Серед форматів, представлених у них, найпопулярнішими є:

- аналітичні статті: «Колінами і ліктями – єдиними. Українська поезія на сучасній театральній сцені», «Папір з опалого листа – екологічний винахід українського школяра»;

- анонси подій та конкурсів: «Книжковий арсенал 2019», «У Києві відбудеться дівоча книжкова тусівка», «Зірка Мензатюк презентує повість «Дике літо в Криму», «Книжковий МЕДВІН 2019»;

- рецензії: «Графічний роман «Серед овець», «Поезія, яка побуджує до роздумів», «Поклик майбутнього заради порятунку майбутнього», «Перехрестя жіночих доль крізь століття», «Що може бути ніжнішим за «Ніжність»;

- добірки: «Топ-4 Великих книжок», «Добірки художньої літератури козацької доби», «100 історій про дівчачу силу».

Рубрика «Репортаж» не функціонує більш ніж два роки, однак опубліковані матеріали зберігаються на сайті. Відтак формат репортажу репрезентовано матеріалами «Феміністичні записки з Книжкового Арсеналу 2018», «Презентація книги Наталки Фіщич «Культ предків», «Як це біло: Книжковий Кураж Базар», «Фестиваль «КнигоПодорож» від видавництва «Ранок» тощо.

Переважна кількість матеріалів порталу «Друг читача» виконана у жанрах рецензії, інтерв'ю, замітки. Раніше видання також публікувало статті та репортажі.

Мистецько-літературний портал «Буквоїд» – культурний оглядач, матеріали якого написані в інформаційних жанрах, окрім рубрики «Ре:цензії» [9]. Керівник проекту – Сергій Руденко, редактор – Вікторія Руденко. Сайт функціонує з 2008 року. Наразі новини на «Буквоїді» публікуються регулярно.

Матеріали публікуються українською мовою. Головна сторінка не має окремого меню, її площа поділена на різні інформаційні блоки: «Книга тижня», «Останні статті», «Авторська колонка», «Рейтинги» декількох видавництв-партнерів, стрічка рубрики «Події», блок «Інфотека», «Електронна бібліотека», «Літературний дайджест» та «Кіноафіша».

Портал має рубрики «Події» з новинною стрічкою, «Видавничі новинки», у якому повідомляється про вихід друком нових або перевидання відомих творів, «Ре:цензії», рубрику «Інфотека», яка містить короткі довідки про українських авторів, видавництва, інтернет-магазини, книжкові мережі, літературні агенції та видавців, розділ «Бібліотека», у якій зібрані оригінальні літературні твори, надані авторами, розділ авторського проекту «Кримінальне читиво» з оглядами на детективні новинки та «Чат» – розділ, у якому раніше проводилися текстові онлайн-конференції із відомими діячами літератури. Переглянути їх можна і зараз.

Рубрика «Події» представлена матеріалами переважно у інформаційному жанрі замітки: «Історія з грифом «Секретно» В'ятровича вийшла чеською», «Роман «Інтернат» Жадана побачив світ у Італії», «У ОАЕ стартує кінопрокат «Захара Беркута», «Лауреатом Букерівської премії став Дуглас Стюарт», «Літературні дні Пауля Целана 2020» відбуватимуться», а також некрологи «Помер Лев Грицюк», «Боровся із усяким злом...», «Помер письменник Володимир Луценко».

У рубриці «Видавничі новинки» розміщуються огляди нещодавно виданих художніх книг: «Побачила світ нова книжка Ірини Шувалової», «Князь роси» побачив світ польською мовою», «Богдан Задура. «Роки спокійного сонця», «Побачила світ прозова збірка літспільноти «#Екзистенц_і_я» «Острів людей», «Дацюк Галина. «Одна з нас» тощо.

Матеріали рубрики «Ре:цензії» – це рецензії від відомих письменників, літераторів, діячів сфери книговидавництва, критиків на нові видання літератури. Серед останніх опублікованих: «Мить доброї надії» Юлії Шекет, «Наближення» Ігоря Фарини» авторства Петра Гнида, «Мої думки снувалися довгими скибками плідючої ріллі» Богдана Дячишина, «Це міст між часом, простором, собою...» Лесі Степовички та інші.

У розділі «Інфотека» розміщена інформаційна база письменників, видавництв, Інтернет-магазинів, книжкових мереж, літературних агенцій та видавців. На кожну зазначену одиницю створено окрему інформаційну довідку з основними даними про діяльність.

Розділ «Бібліотека» є збіркою художніх творів, які були надані авторами для безкоштовного читання. Відтак на сторінці розміщені посилання на вірші та уривки творів Сергія Жадана, Василя Кузана, Наї Задніпрянської, Ольги Полевіної, Бертольда Брехта, Тані П'янкової, Олени Чернінької, Валентини Семеняк, Катажини Ририх та інших.

Авторський проект «Кримінальне читиво» Андрія Кокотюхи отримав окремий розділ. Матеріали написані у жанрі розгорнутої рецензії. Серед останніх опублікованих статті «Скарб гетьмана в тілі вождя», «Полювання на два фронти», «Убивство в галицькому експресі та інші вибрики долі», «Листи з того світу», «Пес, який щось бачив», «Обережно, діти!» та інші.

Зважаючи на проведений аналіз зазначимо, що портал «Буквоїд» відрізняється від попередньо проаналізованих видань переважанням інформаційних жанрів: повідомлення, анонс, замітка, інтерв'ю, окрім жанру рецензії у окремій рубриці. Однак так було не завжди. На початку свого

існування та протягом декількох наступних років «Буквоїд» випускав також статті, коментарі та огляди.

Отже, мистецько-літературний портал «Буквоїд», літературний портал «ЛітАкцент», культурно-читацький проект «Читомо» та веб-портал «Друг читача» інформують свою аудиторію про події зі сфери книговидавництва, діяльність письменників, тенденції розвитку, аналізують стан книжкового ринку, підіймають на обговорення важливі питання, спілкуються з лідерами думок та досліджують впливи на галузь. Матеріали «Читомо» про проблеми видавництва книг виконані переважно у жанрах статті, інтерв'ю, замітки та коментаря, «ЛітАкцента» – інтерв'ю, репортажу, замітки, огляду, статті та рецензії, «Друга читача» та «Буквоїда» у жанрах рецензії, інтерв'ю та замітки.

Нагальна необхідність подолання кризи і поступове формування ринкових відносин зумовлює в Україні нагальну потребу поступового входження в інформаційне суспільство, розвитку технологій, вітчизняного інформаційного простору, який тісно пов'язаний зі світовим. І поки держава не забезпечить необхідні умови розвитку вітчизняного книговидавництва, наявні проблеми продовжать рости: відсутність попиту на українську книжку, відсутність сприяння з боку влади, проблема мовного аспекту, нерозвиненість дитячого книговидавництва та ін.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА

У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Аналіз потенційних небезпек

1. Незадовільні ергономічні характеристики робочого місця внаслідок нерационального планування робочого місця, що може призвести до механічних травм, уражень електричним струмом та порушень кістково-м'язового апарату.

2. Можливість ураження електричним струмом при роботі з ПК, що може призвести до електричних травм або летального наслідку.

3. Небезпеки, пов'язані з професійним вигоранням, що може призвести до погіршення психологічного стану та до загальних захворювань.

4. Низький рівень професійної компетентності, що може завдати моральної шкоди, страждань людині, його близьким, негативно вплинути на авторитет та репутацію фахівця серед оточуючих, сформувати негативну думку про установу, яку він представляє.

5. Негативний вплив при роботі з візуально-дисплейним терміналом (ВДТ) на функціональний стан людини, який обумовлений електромагнітними полями при використанні моніторів застарілої конструкції призводить до зниження імунітету, загальних захворювань.

6. Можливість отруєння шкідливими та небезпечними хімічними речовинами, які виділяються при роботі з ВДТ.

7. Недостатнє освітлення робочої зони внаслідок несправності освітлювальних приладів, що може призвести до погіршення зору.

8. Незадовільні параметри мікроклімату в приміщенні внаслідок не ефективної роботи апаратури для опалювання та повітрообміну, що може призвести до загальних захворювань.

9. Можливість загорянь внаслідок порушень правил пожежної безпеки, що може призвести до пожеж.

10. Неправильні дії персоналу під час НС внаслідок відсутності управління та паніки, що може призвести до травм та летальних наслідків.

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

1. Для забезпечення ергономічності робочого місця потрібно дотримуватися ДНАОП 0.00-1.31-99 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин», де зазначено про заборону зашарашеності робочого місця, розроблені нормативи щодо площини робочого місця на одного працівника. Вимоги до організації робочого місця зазначені також в ГОСТ 12.2.032-78 ССБТ «Рабочее место при выполнении работ сидя. Общие эргономические требования».

По-перше, на робочому місці не повинно бути нічого зайвого; всі необхідні для роботи предмети повинні знаходитись поряд з працівником, але не заважати йому. По-друге, організація робочого місця повинна забезпечувати необхідну оглядовість. По-третє, повинно бути забезпечене стійке положення та вільність рухів працівника, безпеку виконання трудових операції виключати або допускати лише в деяких випадках роботу в незручну позиціях, котрі зумовлюють підвищену втомлюваність.

Для мінімізації негативного впливу на опорно-руховий апарат передбачено виконання всіх вимог ергономіки до робочого місця, робочої зони та робочого приміщення. Площа на одного працівника повинна складати не менше ніж 6м^2 , а об'єм 20м^3 .

Висота робочої поверхні повинна бути 600-800мм; досяжність до предметів праці 600*1400 ширина, 800*1000мм глибина; висота стільця 400-500мм; кут нахилу стільця 15° вперед, 5° назад; підставка для ніг не менше 300мм ширина.

2. Вимоги електробезпеки у приміщеннях, де встановлені електронно – обчислювальні машини і персональні комп'ютери відображені у НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин». Відповідно до цього нормативного документу під час проектування систем електропостачання, монтажу основного електрообладнання та електричного освітлення будівель та приміщень для ЕОМ необхідно дотримуватись вимог Правил влаштування електроустановок (ПУЕ-2009), Правил пожежної безпеки в Україні та інших нормативних документів, що стосуються електротехнічних пристроїв, а також вимог нормативно-технічної експлуатаційної документації заводу – виробника.

Лінія електромережі для живлення ЕОМ, периферійних пристроїв ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ виконується як окрема групова трипровідна, мережа, шляхом прокладання фазового, нульового робочого та нульового захисного провідників. Нульовий захисний провідник використовується для заземлення (занулення) електроприймачів і прокладається від стійки групового розподільчого щита, розподільчого пункту до розеток живлення.

Використання нульового робочого провідника як нульового захисного провідника забороняється, а також не допускається підключення цих провідників на щиті до одного контактного затискача.

У приміщенні, де одночасно експлуатується або обслуговується більше п'яти персональних ЕОМ, на помітному та доступному місці встановлюється аварійний резервний вимикач, який може повністю вимкнути електричне живлення приміщення, крім освітлення.

ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ повинні підключатися до електромережі тільки за допомогою справних штепсельних з'єднань і електророзеток заводського виготовлення.

Штепсельні з'єднання та електророзетки для напруги 12 В та 36 В за

своєю конструкцією повинні відрізнятися від штепсельних з'єднань для напруги 127 В та 220В. Окрім того вони мають бути пофарбовані в колір, який візуально значно відрізняється від кольору штепсельних з'єднань, розрахованих на напругу 127 В та 220В.

Індивідуальні та групові штепсельні з'єднання та електророзетки необхідно монтувати на негорючих або важкогорючих пластинах з урахуванням вимог ПБЕ та Правил пожежної безпеки в Україні.

Електромережу штепсельних розеток для живлення персональних ЕОМ, периферійних пристроїв ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ при розташуванні їх у центрі приміщення, прокладають у каналах або під знімною підлогою в металевих трубах або в гнучких металевих рукавах. При цьому не дозволяється застосовувати провід і кабель в ізоляції з вулканізованої гуми та інші матеріали, що містять сірку. Відкрита прокладка кабелів під підлогою забороняється.

3. Професійне вигорання – психологічний стан здорових людей, які працюють у системі «людина-людина», який характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією, редукцією особистих досягнень.

Для запобігання синдрому професійного вигорання або зниження ступеня його виразності існує ряд рекомендацій:

- для забезпечення психічного й фізичного благополуччя використовують перерви під час роботи (1-2 години);
- оволодіння вміннями й навичками саморегуляції (релаксація, визначення цілей і позитивна внутрішня насага) сприяють зниженню рівня стресу;
- професійний розвиток і самовдосконалення (одним зі способів запобігання від синдрому професійного вигорання є обмін професійною інформацією із представниками інших служб, що дає відчуття більше широкого розуміння професійних проблем, ніж те, котре існує усередині окремого колективу. Для цього існують різні способи – курси підвищення кваліфікації, конференції та ін.);

- відхід від непотрібної конкуренції;
- емоційне спілкування з колегами (коли людина аналізує свої почуття й ділиться ними з іншими. Імовірність вигорання значно знижується або процес цей виявляється не настільки вираженим);
- підтримка гарної фізичної форми.

4. Однією з найважливіших вад у роботі фахівця є прийняття рішень з порушенням морально-правових норм з використанням владних повноважень. Виключення таких випадків потребує від фахівця високого рівня професійної компетентності і особистих якостей – аналітичного складу розуму, здібностей прогнозувати наслідки своїх рішень, емоційно-вольової стійкості, поважного та справедливого відношення до людей, неухильного виконання законів, встановлених норм та правил.

Повинен бути контроль за діяльністю фахівця з боку керівництва та спеціальних служб, що опікуються безпекою.

5. Організаційними засобами захисту від негативного впливу електромагнітного випромінювання при роботі з відеодісплейними терміналами є:

- оптимальний розподіл періодів праці та відпочинку (безпосередня робота з відеотерміналом не повинна перевищувати 50% від загального робочого часу);
- під час роботи з відео терміналом необхідно планувати 10-хвилинну перерву на 1 годину робочого часу;
- враховуючи підвищену небезпеку ураження електромагнітним випромінюванням при роботі з персональним комп'ютером застарілої моделі, слід використовувати захисні екрани;
- враховувати відстань до монітору для захисту від випромінювання (не більше 500 мм);
- встановити на робочому місці відеотермінал, що відповідає сучасним вимогам стосовно захисту від випромінювань, заміна старих моніторів на ЖК-монітори і TFT-монітори, які є більш безпечними для здоров'я;

- створення умов для участі працівників в інших видах діяльності;
- підвищення значення розумової діяльності в роботі операторів завдяки раціональному розподілу робочого часу;
- не переобтяжувати приміщення значною кількістю робочих місць з ВДТ.

4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

При порушенні режиму роботи ПК та периферійної техніки або у випадку їх несправності у повітря робочої зони можуть виділятися шкідливі та небезпечні речовини.

Діоксини та фуран – гази, що не мають запаху і є канцерогенами, належать до протипожежних засобів, які необхідні для корпусу монітора і плат. Ці отрути утворюються при горінні, але є докази того, що ці шкідливі речовини присутні в атмосфері і при звичайній робочій температурі в незначних кількостях. Озон утворюється внаслідок впливу електричних зарядів, які виникають у лазерних принтерах, на кисень повітря.

Крім того технологія виготовлення ПК передбачає використання покриттів на основі лаків, фарб, пластиків. При роботі ПК нагріваються, що сприяє збільшенню концентрації у повітрі шкідливих таких речовин як формальдегід, фенол, аміак, двоокис вуглецю.

Для запобігання виділення шкідливих та небезпечних речовин у повітря робочої зони при роботі ПК слід дотримуватися таких вимог:

- експлуатація усіх складових ПК та периферійної оргтехніки повинна здійснюватися згідно їх рекомендованих режимів. В першу чергу це стосується теплових режимів;
- у разі виявленої несправності слід припинити використання обладнання;

- влаштування штучної та природної вентиляції у приміщеннях, де експлуатується ПК, згідно СНиП 2.04.05. – 91 «Отопление, вентиляция и кондиционирование воздуха. Нормы проектирования»

Для забезпечення оптимального освітлення в робочому приміщенні, яке нормується згідно з ДБН В .2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення», 200 люкс, передбачено устрій системи штучного освітлення з використанням люмінесцентних ламп типу ЛБ або ЛД потужності від 40 до 80 Вт, що встановлюються у світильниках типу ЛСП. Крім системи штучного освітлення використовується природне бокове освітлення.

Відносно вікон робоче місце повинно бути розміщено так, щоб природне світло було збоку, переважно з лівого та забезпечувати коефіцієнт природної освітленості не нижче 1,5 %. Робоче місце, обладнане ПК повинно бути розташоване так, щоб уникнути попадання в очі прямого світла. Джерела штучного світла рекомендується розташувати з обох сторін від екрану паралельно напрямку зору. Щоб уникнути світових блисків від екрану, клавіатури, освітлювальних пристроїв, сонця в напрямку очей необхідно застосовувати антиблискові сітки, спеціальні фільтри для екрану, захисні козирки, жалюзі на вікнах. Вікна приміщень повинні мати регульовальні пристрої для відкривання.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

4.4. Заходи з пожежної безпеки

Основним документами, які контролюють діяльність пожежної безпеки є закон України "Про пожежну безпеку" від 17 грудня 1993 року. Цей Закон визначає загальні правові, економічні та соціальні основи забезпечення пожежної безпеки на території України, регулює відносини державних органів, юридичних і фізичних осіб у цій галузі незалежно від виду їх діяльності та форм власності.

Організаційні заходи: забезпечення пожежної безпеки покладається на керівників та уповноважених керівниками осіб забезпечення пожежної безпеки встановлюються статтею 5 Закону України "Про пожежну безпеку".

Керівник підприємства повинен визначити обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки, призначити відповідальних за пожежну безпеку окремих будівель, споруд, приміщень, діляниць, технологічного та інженерного устаткування, а також за утримання і експлуатацію технічних засобів протипожежного захисту. Обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки, утримання та експлуатації засобів протипожежного захисту мають бути відображені у відповідних посадових документах (функціональних обов'язках, інструкціях, положеннях тощо).

Технічні заходи базуються на виборі типу первинних засобів пожежогасіння та визначення їх необхідної кількості, згідно ГОСТ 12.1.004-91 "Пожежна безпека. Загальні вимоги".

Клас пожежі згідно ДБН В.1.1.7-2002 «Захист від пожежі. Пожежна безпека об'єктів будівництва» – пожежі твердих речовин, переважно

органічного походження, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, пластмаси, папір) визначається як клас А.

Згідно НАПБ Б.03.002-2007 «Норми визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою офісне приміщення відноситься до категорія Д.

В якості первинних засобів пожежогасіння використовуються вуглекислотні вогнегасники, що дає змогу зберегти паперові носії інформації.

Приміщення обладнують автоматичними установками пожежосповіщення та пожежогасіння, які спрацьовують автоматично при перевищенні порогових значень температури або наявності продуктів горіння у приміщенні.

Для адміністративних, побутових і громадських приміщень та споруд, залежно від їх призначення, рекомендуються димові, теплові або світлові пожежні сповіщувачі. Використовують водяні, пінні, газові, порошкові, аерозольні автоматичні пристрої пожежогасіння.

Будинки й приміщення повинні бути обладнані системами протидимного захисту, технічними засобами оповіщення про пожежу та засобами зв'язку відповідно до вимог будівельних норм.

За наявності в приміщенні лише одного евакуаційного виходу дозволяється перебувати в ньому не більше 50 осіб.

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях

Законодавство України у сфері захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру складають: Конституція України, Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», Законі України «Про цивільну оборону України», та інші нормативні акти.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про цивільну оборону України» № 2974-XII від 03.02.1993 р. надзвичайна ситуація – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на об’єкті або території, викликане аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншою небезпечною подією, яка призвела (може призвести) до загибелі людей або значних матеріальних втрат.

Протирадіаційний і протихімічний захист – це комплекс заходів цивільної оборони, що направлені на попередження та послаблення дії іонізуючих випромінювань, радіоактивних викидів та сильнодіючих отруйних речовин.

Для організації правильних дій населення в умовах НС техногенного характеру аварії на радіаційно-небезпечному об’єкті необхідно:

- не поширювати паніку;
- забезпечити населення протирадіаційними засобами захисту;
- запобігти витіканню інформації і проникнення сторонніх осіб на місце НС;
- доправити постраждалих якнайшвидше до медичних установ для надання невідкладної медичної допомоги;
- якнайшвидше покинути місце радіаційної обстановки.

Необхідно відзначити, що засоби захисту населення також підрозділяються на колективні та індивідуальні. При радіаційному забрудненні важливіше місце відіграє колективний захист. Насамперед для укриття людей заздалегідь будуються захисні споруди: сховища та протирадіаційні укриття. Сховища забезпечують найбільш надійний захист від усіх вражаючих факторів будь-якої зброї масового знищення (у тому числі й нейтрального), всіх видів звичайної зброї, а також від шкідливих наслідків застосування ядерної зброї (від високих температур, отруйних випаровувань, димів, обвалів, уламків пошкоджених будівель і т.д.) у сховищах можна знаходитися тривалий час.

Таким чином, аналіз потенційних небезпек це перший крок до попередження серйозних наслідків надзвичайних ситуацій. Краще

попередити вплив негативних факторів аніж потім боротися з їх наслідками для цього і необхідно проводити заходи по забезпеченню безпеки.

Для забезпечення ергономічності робочого місця потрібно дотримуватися ДНАОП 0.00-1.31-99 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин», де зазначено про заборону зашарашеності робочого місця, розроблені нормативи щодо площини робочого місця на одного працівника. Вимоги до організації робочого місця зазначені також в ГОСТ 12.2.032-78 ССБТ «Рабочее место при выполнении работ сидя. Общие эргономические требования».

Для виключення можливості ураження електричним струмом передбачені організаційні заходи та технічні заходи.

Для запобігання синдрому професійного вигорання або зниження ступеня його виразності існує ряд рекомендацій: використовують перерви під час роботи (1-2 години); оволодіння вміннями й навичками саморегуляції; професійний розвиток і самовдосконалення; відхід від непотрібної конкуренції; емоційне спілкування з колегами; підтримка гарної фізичної форми.

Організаційними засобами захисту від негативного впливу електромагнітного випромінювання при роботі з відеодісплейними терміналами є оптимальний розподіл періодів праці та відпочинку. Для виключення електромагнітного випромінювання та ЕМП передбачено використання сучасної комп'ютерної техніки, зокрема заміна моніторів, що мають електронно-лучеву трубку на ЖК-монітори або TFT-монітори.

Для забезпечення оптимального освітлення в робочому приміщенні, яка нормується згідно з ДБН В 2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення», 200 люкс, передбачено устрій системи штучного освітлення з використанням люмінесцентних ламп типу ЛБ або ЛД потужності від 40 до 80 Вт, що встановлюються у світильниках типу ЛСП. Крім системи штучного освітлення використовується природне бокове освітлення.

Для забезпечення оптимальних параметрів повітряного середовища передбаченого виконання вимог ГОСТ 12.1.005–88 «Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны».

Для виключення можливості загоряння передбачено вивчення правил пожежної безпеки та наявності первинних засобів пожежогасіння.

Для організації правильних дій населення в умовах НС техногенного характеру на радіаційно-небезпечному об'єкті необхідно:

- не поширювати паніку;
- забезпечити населення протирадіаційними засобами захисту;
- запобігти витіканню інформації і проникнення сторонніх осіб на місце НС;
- доправити постраждалих якнайшвидше до медичних установ для надання невідкладної медичної допомоги;
- якнайшвидше покинути місце радіаційної обстановки.

ВИСНОВКИ

Культурна проблематика являє собою сукупність цінностей, знань, ставлень, орієнтації того чи іншого соціального суб'єкта, що фіксує рівень розвитку їх культурної свідомості, культурної діяльності і поведінки. Цей вид проблематики так чи інакше наявний в усякій національній спільноті і буває предметом публічного обговорення та пильної уваги мовознавців, письменників, наукознавців, вчених, дослідників, небайдужих до культурного розвитку своєї нації.

Культурна проблематика в ЗМІ – це систематизоване зібрання проблем культурної сфери, які періодично висвітлюються в засобах масової інформації, як широкотематичних, так і вузькоспеціалізованих.

Однак до цих тем звертаються та шукають шляхи розв'язання проблем не лише працівники ЗМІ та культурної сфери, а і науковці. Тому проблематику книговидавничої сфери розглядають як на сторінках преси, так і в наукових працях літературознавців, книгознавців і соціологів.

Серед основних проблем, що стримують розвиток книговидання, науковці виділяють:

- недостатній рівень державної підтримки,
- відсутність цілісного управління книговидавничою галуззю та чіткої стратегії розвитку книговидавництва з визначенням цілей і мети цієї розбудови;
- низька конкурентоздатність;
- малий попит українців на книжкову продукцію;
- відсутність постійного якісного моніторингу тематичного, економічного і фінансового стану книжкового ринку;
- недостатній рівень розвитку системи книгрозповсюдження;
- високий рівень зношеності та застарілості технічного і технологічного обладнання більшості поліграфічних підприємств;

- відсутність кваліфікованих фахівців книгорозповсюдження та відповідного програмного забезпечення для ведення обліку друкованої продукції;
- слабе інформаційно-рекламне забезпечення функціонування книжкового ринку;
- звуженість асортименту українських книг;
- відсутність якісного змістовного наповнення;
- низький рівень розвитку наукового книговидання та нерозвиненість електронного тощо.

Тематичні мережеві видання повідомляють про значні події у сфері книговидавничої справи, про проблеми та про законодавчі зміни у цій сфері та інше. Насправді питання проблем книговидання наразі дуже актуальне, бо в сучасному світі видання книг це прерогатива національної культури. Адже спеціалізовані засоби масової інформації виконують важливу роль популяризації та пропаганди книговидавництва та книжкової продукції в Україні.

Проаналізувавши контент культурно-читацького порталу «Читомо», літературного порталу «ЛітАкцент», веб-порталу «Друг читача» та мистецько-літературного порталу «Буквоїд», можна виокремити наступну проблематику книговидавничої сфери:

- у книговидавничій сфері бракує ґрунтовного дослідження культурних запитів суспільства та його потенційної готовності зануритися в елітарну культуру;
- існує необхідність формування читацького попиту на українську книгу;
- відсутня система, яка б могла через українську книжку доносити на Схід українську ідею не у формі гасел та патріотичних вигуків;
- наявний низький рівень накладів і відповідно гонорарів вітчизняних авторів, що уповільнює прихід у літературу нових імен;

- є необхідність створення умов для місцевих програм з підтримки нових (не обов'язково молодих) авторів, як основи розвитку культури в провінції;
- потрібна розробка підходу до виробництва книги як до рядового товару, неврахування того, що насправді книжка є щось набагато більше, вона має духовний вимір;
- наявність перешкоди у фінансуванні української книги, пов'язані з бюрократичними процедурами, пов'язаними із проведенням тендерів;
- необхідність удосконалення розповсюдження книжкової продукції, плагіат у наукових виданнях, проблеми якості перекладу в перекладних творах, якості дитячої та підліткової літератури;
- домінування в сучасній дитячій літературі перекладів та необхідність підтримки вітчизняних авторів та видавців;
- рівень якості підліткової та дитячої літератури.

Багато проблем є спільними для України і світового книговидання. Практично всюди видавці підтверджують «вимирання» читацьких клубів. Друкарі намагаються дедалі більше підкреслювати свій «зелений» статус: попри те, що особливих інновацій у друці на великих накладах не сталося, виробники вигадують нові еконазви для старих методів, стараються уникати ламінації та надміри плівок, що не можуть бути ефективно перероблені.

Особливу увагу в аналізованих виданнях приділяють питанням недостатньої державної підтримки книговидавничої справи; незадовільного фінансового забезпечення галузі (підприємства галузі книговидавництва не спроможні власним коштом комплексно вирішити питання переоснащення); проблемі мови книжкової продукції; низькому рівні розвитку системи книгорозповсюдження в Україні. Окрім того, останнім роком головною темою обговорення стала коронавірусна криза та шляхи розв'язання проблем, які вона спричинила, а саме: зниження продажів, виробництва, закриття книжкових магазинів, масове скорочення штату підприємств, втрата

купівельної спроможності населення, розвиток альтернативної діяльності в Інтернеті.

Засоби поширення інформації, добір новин та тем, пріоритети у розташуванні матеріалів на сайтах характеризують сучасний стан сфери книговидавництва, на працівників та пошанувачів якої і була розрахована їхня діяльність. Висвітлення спеціалізованої тематики на розглянутих порталах зумовило і специфічне жанрове різноманіття. Окрім типових для ЗМІ матеріалів жанру статті, інтерв'ю, замітки, для досліджуваних літературно-мистецьких, читацьких порталів характерне активне використання жанрів рецензії, огляду, коментаря. Це зумовлено тим, що колективи видань слідкують за літературними новинками та безпосередньо впливають на їх подальшу популярність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аргірова Г. Війна і книговидання: як змінюється книжковий ринок України. URL: <https://www.chytomo.com/vijna-i-knyhovydannia-iak-zminiuietsia-knyzhkovyj-rynok-ukrainy/>
2. Афонін О. Український книжковий ринок – це ринок пізнього середньовіччя Європи. URL: https://zik.ua/news/2018/04/23/oleksandr_afonin_ukrainskyu_knyzhkovyy_rynok__tse_rynok_piznogo_1310741.
3. Афонін О., Петрова Н. Рекомендації з удосконалення українського книговидання. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 1. С. 3–5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_1_1
4. Батуревич І. «Те, що продавало колись, – уже не працює». Моя книжкова полиця. URL: <https://www.chytomo.com/moia-knyzhkova-polytsia/>
5. Батуревич І. Франкфурт №70: чи Україна на тій самій сторінці прав, свобод і трендів? URL: <https://www.chytomo.com/frankfurt-70-chy-ukraina-na-tij-samij-storintsi-prav-svobod-i-trendiv/>
6. Батуревич І. Як у світі підтримують книговидання під час пандемії. URL: <https://chytomo.com/pidtrymka-knyhovydannia-u-sviti>
7. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. К. : МАУП, 2001. 354 с.
8. Ботанова К. Публічний бум української літератури. *Дзеркало тижня*. 2012. №25.
9. «Буквоїд» – найбільш актуальні події в сфері української літератури. URL: <http://bukvoid.com.ua/>
10. В Україні знову проблеми з українською мовою. *Друг читача*. 2016. 7 січня.
11. В Україні книги списуються більше ніж оновлюються фонди бібліотек. *Друг читача*. 2018. 17 травня.

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за заг. ред. В. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
13. Вздутьська В. Дитяча література: час говорити про стратегію. URL: <http://litakcent.com/2017/12/26/dityacha-literatura-chas-govoriti-pro-strategiyu/>
14. Вирішити мовне питання це говорити українською. *Друг читача*. 2017. 19 квітня.
15. Відомі деталі Книжкового Арсеналу 2019 року. URL: <http://litakcent.com/2019/04/03/vidomi-detali-knizhkovogo-arsenalu-2019-roku/>
16. Водолазька С. А. Радикальні інновації східноєвропейської видавничої галузі : монографія. Київ: ТОВ «Авега», 2015. 370 с
17. Войтович Л. Найбільше падіння з часів незалежності: що відбувається з книжковим ринком. URL: <https://chytomo.com/najbilshe-padinnia-z-chasiv-nezalezhnosti-shcho-vidbuvaietsia-z-knyzhkovym-rynkom/>
18. Горобець О. Статистичний аналіз книговидавання в Україні та світі. *Статистика України*. 2018. № 2. С. 22–29.
19. Горська К. Медіаконтент: трансформації на перехресті аналогової та цифрової культур : монографія; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. Київ : Інтерсервіс, 2016. 379 с.
20. Греченко В., Чорний І., Кушнерук В., Режко В. Історія світової та української культури : підруч. для вищ. закл. освіти. К. : Літера, 2000. 464 с.
21. Гривінський Р. Програми з підтримки української книжки існують лише на папері. *День*. 2013. № 237.
22. Гунько С. Засади видавничої справи в Україні і підготовка кадрів. *Палітра друку*. 2000. № 5. С. 3–4.
23. Дейтус К. Посібник книговидавця. К. : Любіть Україну, 2003. 167 с.
24. Дрок П., Гордєєв Р. Сучасні тенденції розвитку видавничо-поліграфічної справи. С. 96–101.

25. «Друг читача» – книжковий ресурс. URL: <https://vsiknygy.net.ua/>
26. Дубровик А. Замах на вбивство книжки. *День*. 2012. № 122.
27. Закон України «Про видавничу справу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/318/97-%D0%B2%D1%80>
28. Зелінська Н. Наукове книговидання в Україні : Історія та сучасний стан. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. Серія Філологія. Соціальна комунікація. 2008. № 1. С. 396–403.
29. Зелінська Н. Наукове книговидання в Україні: на шляху до перезавантаження. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серия «Филология. Социальная коммуникация». 2008. Т. 21 (60). №1. С. 396–403.
30. Зростання книговидання в Україні: омана чи реальні цифри? *Друг читача*. 2017. 14 січня.
31. Івашина А. Влада і книговидання: апокаліпсис національного скарбу. URL: <http://archive.chytomo.com/news/vlada-i-knigovidannya-apokalipsis-nacionalnogo-skarbu>
32. Ісаєвич Я. Друкарство і книговидання в Україні. Енциклопедія історії України: Т. 2 : Г-Д. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2004. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Drukarstvo_v_Ukr
33. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витoki, розвиток, проблеми. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. 520 с.
34. Кармии Л. Основы культурологии: морфология культуры. Санкт-Петербург : Наука, 2000. 86 с.
35. Княжицький / О. Коваль. URL: <https://espresso.tv/video/263129>
36. Константинова К. Українці мислять не головами, а серцями. *Дзеркало тижня*. 2013. № 21.

37. Копистенська І. Книгорозповсюдження в Україні: Стан і перспективи. *Друкарство*. 2013. № 3 (50). С. 24–25.
38. Корнієнко Н. Лейпциг вдома і перечитування «Чуми»: як коронавірус впливає на книжкову сферу. URL: <https://chytomo.com/lejptsyh-vdoma-i-perechytuvannia-chumy-iaak-koronavirus-vplyvaie-na-knyzhkovu-sferu/>.
39. Котуков О., Кузнякова Т. Пріоритети державної політики у сфері книговидавництва в Україні. *Державне будівництво* : Електронне наукове видання ХарРІ НАДУ при Президентові України. 2007. № 1. С. 115.
40. Кузнякова Т. Видавнича діяльність як складова інформаційного суспільства в умовах модернізації України. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-3/doc/1/08.pdf>
41. Кулаковська В. Книжкові виставки-ярмарки як головний інструмент реклами книг в Україні. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2010_2/15.pdf
42. Лисенко В. Електронна видавнича справа: сучасне та майбутнє *Друкарство*. 2000. № 1. С. 26–29.
43. «ЛітАкцент» – світ сучасної літератури. URL: <http://litakcent.com/>
44. Лубчак В. Бронебійна публіцистика. *День*. 2012. №74.
45. Малімон Н. Про європейські стандарти видавничої справи. *Дзеркало тижня*. 2013. № 177.
46. Ми святкуємо день книжки. А ти? *Друг читача*. 2018. 24 квітня.
47. Мина Ж. Розвиток галузі книговидання в Україні на сучасному етапі. URL: http://ics.skid-lp.info/2019/ics_2019.pdf#page=115
48. Миронова Г. Проблеми удосконалення управління видавничою справою в Україні. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 23. С. 198–202.
49. Михайлова О. Актуальні проблеми ринку книжкової продукції в Україні в контексті завдань гуманітарної політики. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualni-problemi-rinku-knizhkovoi-produktsii-v-ukraini-v>

50. Мічагова О. Ірина Славінська: «Проблеми із читанням вирішаться, якщо ми вирішимо освітні питання». URL: <http://bukvoid.com.ua/events/interview/2013/03/03/182232.html>
51. Мороз В. Автор і його голгофи. URL: <http://bukvoid.com.ua/column//2008/11/13/071842.html>
52. Наumenко О. Управління видавничим репертуаром в умовах цифрового середовища. Бібліотека і книга у цифровому медіасвіті. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, 2016. С. 142–146.
53. Озвучено головні проблеми дитячого книговидавання. *Друг читача*. 2018. 4 лютого.
54. Паньо Т. Неподілені тексти. *Дзеркало тижня*. 2013. №27.
55. Петренко Т. «Ой леле!»: Літературні скандали 2018. URL: <https://www.chytomo.com/oj-lele-literaturni-skandaly-2018-ho/>
56. Письменник Андрій Курков про мовні проблеми в Україні. *Друг читача*. 2017. 23 липня.
57. Портников В. Українські і російські книжки. Ринок і політика. <http://bukvoid.com.ua/digest//2014/07/28/091018.html>
58. Преса – О. Забужко: Культура не кількість прочитаних книжок, це полиці, на яких вони мають стояти. *Часопис*. 2014. 31 січня.
59. Про захист національного ринку книговидавання: матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань культури і духовності. К.: Ранок, 2000. 115 с.
60. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/954-19>
61. Проблематика ЗМІ: навч. посіб.: у 2 т. т. 1. Ред. і упоряд. О. Холод; автори: О. Баришполець, М. Веклик, О. Холод та ін. К., 2011. 521 с.

62. Ремовська О. Українська книжка проти агресивних сусідів: хто кого? *Друг читача*. 2015. 17 листопада.
63. Розумний М. Що читати? URL: <http://bukvoid.com.ua/column//2008/10/23/080108.html>
64. Семенченко М. Більше, ніж магазин із продажу книжок. URL: <http://litakcent.com/2020/09/10/bilshe-nizh-magazin-z-prodazhu-knizhok/>
65. Семенченко М. Вистояти і розвиватися. URL: <http://litakcent.com/2020/09/14/vistoyati-i-rozvivatisya3/>
66. Семенченко М. Літературна премія «Навиворіт»: підлітки обирають найкращі книжки (фото) Семенченко. URL: <http://litakcent.com/2019/04/14/literaturna-premiya-navivorit-pidlitki-obirayut-naykrashhi-knizhki-foto-1/>
67. Семенченко М. Сила малих кроків. URL: <http://litakcent.com/2020/09/13/sila-malih-kroktiv/>
68. Семенченко М. Шлях української книжки до українців в Україні. *День*. 2013. № 74.
69. Семиноженко В. Проблеми книговидавництва в Україні – відкрита книга. URL: <http://www.semynozhenko.net/documents/133/>
70. Сеник О. Проблеми і перспективи університетського книговидання: український та закордонний досвід. *Поліграфія і видавнича справа*. 2012. № 4 (60). С. 34–39.
71. Скуратівська Я. «Державу треба популяризувати не через політичні скандали, а через культуру». *День*. URL: <http://bukvoid.com.ua/digest//2011/12/23/091507.html>

72. Тамара Гундорова та Михайло Назаренко проведуть у Києві дискусію про плагіат у гуманітаристиці. URL: <https://www.chytomo.com/tamara-hundorova-ta-mykhajlo-nazarenko-provedut-u-kyievi-dyskusiiu-pro-plahiat-u-humanitarystytsi/>

73. Татарінова Л. Деякі тенденції розвитку книгодрукування у провідних країнах світу. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 12. С. 9–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2019_12_4.

74. Теремко В. Основні засади видавничого бізнесу. Київ : «Академвидав». 2009. 216 с.

75. Теремко В. Стратегічні виклики сучасному вітчизняному книговидаванню. Зб. праць науково-дослідного центру періодики. 2010. Вип. 2 (18). С. 483–495.

76. Тимошик М. Видавнича справа в Україні на сучасному етапі: тенденції, проблеми : текст лекції для студентів Інституту журналістики з курсу «Видавнича справа та редагування». К. : Інститут журналістики, 2002. 23 с.

77. Троскот І. Про перекладне книговидавання. URL: <http://litakcent.com/2017/02/26/pro-perekladne-knyhovydannja/>

78. Украинцы и чтение книг. Research & Branding Group. URL: <http://rb.com.ua/blog/ukraincy-ichtenie-knig/>

79. Українська культура : історія і сучасність : навч. посібник / за ред. С. Черепанової. Львів : Світ, 1994. 456 с.

80. Уряд планує адаптувати правила книговидавання до мовного закону. *День*. 2013. № 14.

81. Усе найкраще дітям? URL: <http://litakcent.com/2010/06/23/use-najkrasche-ditjam/>
82. Фіялка С. Основні проблеми сучасного навчального книговидання для вищої школи. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/16323/1/mova2.pdf>.
83. Черниш Н. На шляху до культури сучасної української книги. *Друкарство*. 2004. № 2 (55). С. 27–35.
84. Чечель Н. До історії стилістичної парадигми української культури. *Практична філософія*. 2002. № 2. С. 196.
85. «Читомо» – портал про культуру і мистецтво книговидання. URL: <https://chytomo.com/>
86. Чупрій Л. Стан та проблеми українського книговидання. Л. Чупрій. URL: <https://matrix-info.com/stan-ta-problemy-ukrayinskogo-knygovydannya/>
87. Чупрій Л. Розвиток українського книговидання в контексті реалізації гуманітарної політики держави. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 1. С. 142–147.
88. Шангіна Л., Юрчишин В. Індекс поточної економічної спроможності: комплексна оцінка соціально-економічної ситуації в Україні *Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова*. Київ: Заповіт, 2017. 44 с. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_IEC.pdf
89. Шаповал Л. Розширювати українське поле. *День*. 2012. №173.
90. Шпак В. Книговидання в Україні: фактори розвитку. URL: <http://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/46#.XL-FMegzbIU>
91. Шпак В. Сучасні тренди українського книговидання. URL: <http://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/78#.XL-Ff-gzbiU>
92. Що говорили видавці і що купували читачі на Book Forum #25. URL: <https://www.chytomo.com/shcho-hovoryly-vydavtsi-i-shcho-kupuvaly-chytachi-na-book-forum-25/>

93. Як працює перша онлайн-бібліотека для людей з вадами зору в Україні. URL: <https://www.chytomo.com/iak-pratsiuie-persha-onlajn-biblioteka-dlia-liudej-z-vadamy-zoru-v-ukraini/>

94. Якимчук Л. Книжковий місяць: Уроки крою та шиття. *Друг читача*. 2017. 4 травня.

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість жителів країни, яких обслуговує один книжковий магазин

Країна	Кількість жителів (тис. осіб)
Франція	20,0
Німеччина	15,0
США	13,0
Польща	12,0
Данія	12,0
Норвегія	10,5
Нідерланди	10,0
Фінляндія	7,0
Австрія	4,0
Росія	36,7
Україна	98,0

Додаток Б

Випуск книг за назвами на 1 млн населення у різних країнах світу (2018)

Країна	Кількість назв книг
Велика Британія	2875
Тайвань	1831
Словенія	1831
Словаччина	1780
Іспанія	1620
Чехія	1580
Норвегія	1250
Австралія	1176
Німеччина	1160
Італія	1020
Франція	1010
США	1043
Греція	870
Болгарія	820
Австрія	800
Росія	796
Румунія	749
Фінляндія	730
Польща	703
Нідерланди	690
Україна	535
Бельгія	490
Китай	392

Додаток В

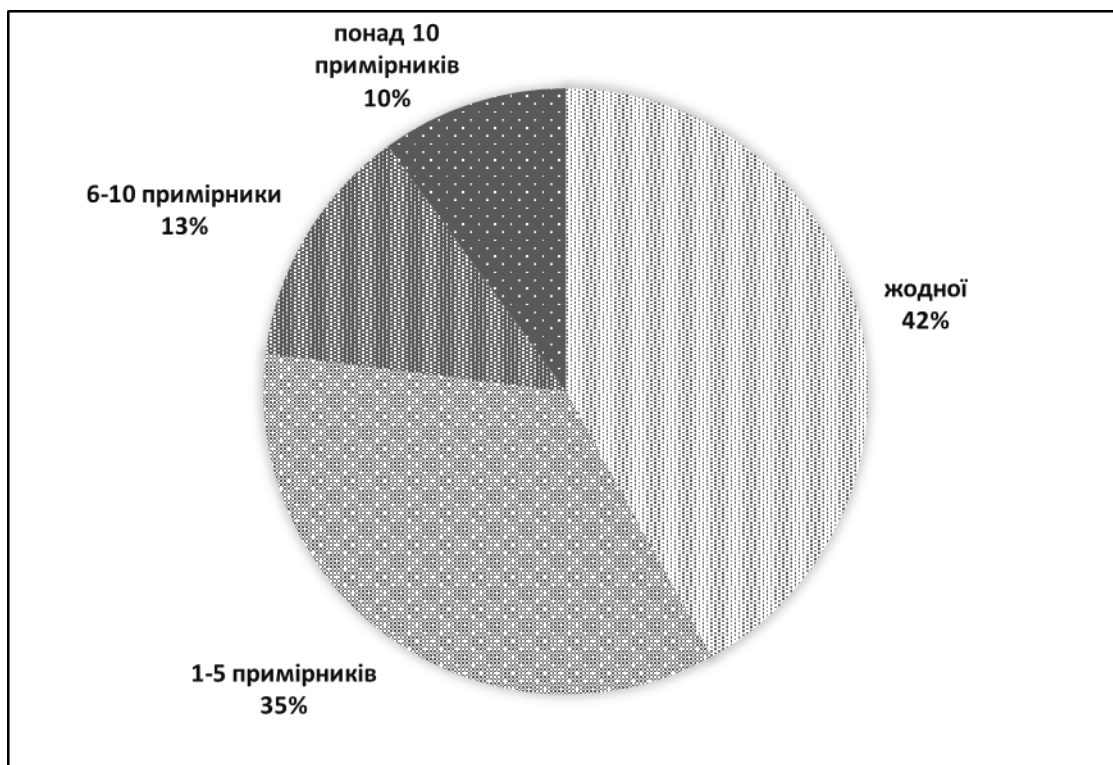
Найбільші книговидавці світу, або «Велика п'ятірка»

Видавництво	Найвідоміші імпринти	Дохід (дол. США)	Обсяги	Примітки
Penguin Random House (PRH)	Alfred A. Knopf, Crown Publishing, Viking Press	3,3 млрд	15 тис. назв книг; 800 млн пр. друкованих, аудіо- та електронних книг щорічно	Створено 2013 р. у США внаслідок об'єднання Penguin Books і Random House. Вважається найбільшим видавництвом галузі. Налічує понад 200 підрозділів. Перебуває у спільній власності багатонаціональних компаній Pearson PLC та Bertelsmann
Hachette Livre	Grand Central Publishing, Little, Brown and Company, Mulholland Books	2,7 млрд	20 тис. назв книг; 50 млн пр. друкованих книг, розповсюджує 80 млн книг	Провідне видавництво Франції та одне з найбільших в Європі. Належить Lagardère Group і налічує понад 150 відділень. Офіційно утворено 1992 р. Видає майже 20 тис. назв книг на рік, перевищуючи обсяги PRH
Harper Collins	Avon Romance, Harlequin Enterprises, Harper, William Morrow	1,5 млрд	Каталог — 200 тис. друкованих і 100 тис. електронних книг	Засновано 1989 р. у США внаслідок об'єднання компаній, є дочірньою компанією News Corp та має понад 120 окремих підрозділів, більшість з яких базується у США. У 2018 р. опублікувало більше за будь-яке інше видавництво найкращих книг року. Обсяги продажу електронних видань (включно з аудіокнигами) 2016 р. становили 19% загальної суми доходу
Macmillan	Farrar, Straus and Giroux, Picador, Thomas Dunne Books	1,4 млрд	Даних немає	Створено 1843 р. і належить до видавничої групи Holtzbrinck (Велика Британія). Macmillan публікує оригінальні твори авторів, як-от Л. Керролл, Р. Кіплінг, В. Б. Єйтс
Simon & Schuster	Howard Books, Scribner, Touchstone	830 млн	2 тис. назв книг	Засновано 1924 р. у США, нині є дочірньою компанією CBS Corporation. Першим надрукувало твори авторів "втраченого покоління" Е. Гемінгвея та Ф. С.

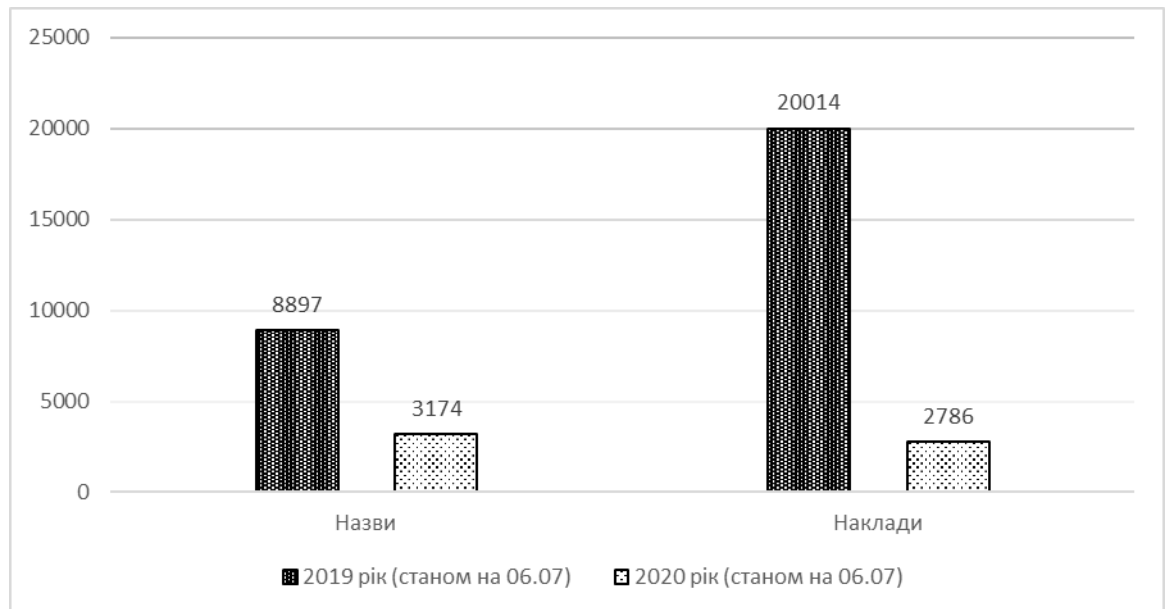
				Фіцджеральда. Видало багато книг відомих письменників, поміж яких С. Кінг і Д. Браун. У 2018 р. опублікувало бестселери "Страх: Трамп у Білому домі" Б. Вудворда та "Підйом" С. Кінга
--	--	--	--	--

Додаток Г

Кількість книжок, прочитаних українцями за 2017 рік

Додаток Д
Випуск книжкової продукції у 2020 році в Україні за даними
Книжкової палати

Додаток Е

Головна сторінка portalu «Читомо»

КУЛЬТУРА ЧИТАННЯ І МАНІФЕСТСТВО КНИГОВИДАННЯ

Підтримати проєкт

Новини

Читати

Дивитися

Знайти мистецтво

Вчитися

Тренди

Спеціалізовані проекти

Вітрина

Події

ДОБІРКИ

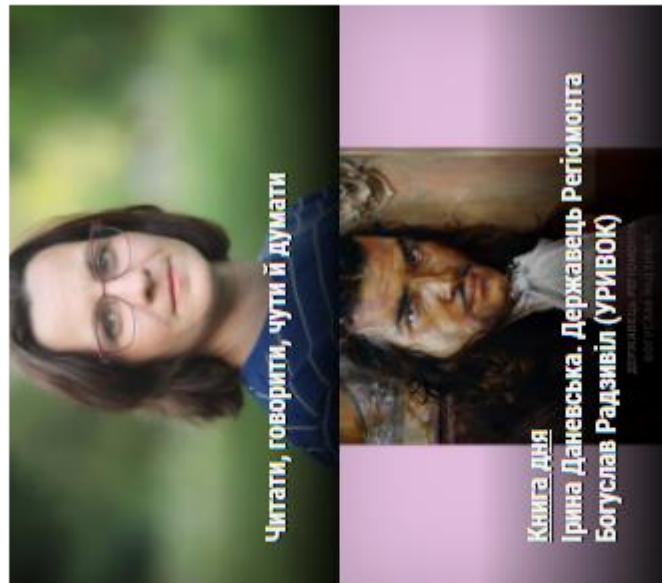
Що почитати про Черчилля, його спадщину, схожість із Орвеллом і Нобелівська премія

29 Листопада	28 Листопада	26 Листопада	27 Листопада	27 Листопада
Книжки Забувко вилучають з бібліотек окупованого Донбасу	57% українських дітей читають із примусу – дослідження	31 січня бібліотека Засолотного може опинитися на вулиці	PEN Україне підтримає білоруських письменників	«Телекритика» припинила існування

ЧИТАТИ

Катерина Єгорушкіна: «Страх – поганий спосіб виховати патріотів»

Читати, говорити, чути й думати

Книга дня
Ірина Даневська. Державець Регіомонта
Богуслав Радзивіл (УРИВОК)

СВІЖЕ

Не(звичайні): Владислав Котигорошко

DITLIT3 · 26.10.2020

Не(звичайні) — це серія розмов з авторами видавництва «Зелений пес» про їхнє «собаче» життя після друку. Стати поетом, письменницею, казкарє...

ІНТЕРВ'Ю 0 КОМЕНТАРІВ 160 VIEWS 2

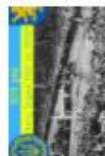
Не(звичайні): Маруся Щербина
19.10.2020

Не(звичайні): В'ячеслав Купрієнко
27.02.2020

Не(звичайні): В'ячеслав Купрієнко
31.01.2020

День Соборності України
22.01.2020

Українські традиції та звичаї
11.12.2019

НОВИНИ

Колінами і ліктями — єдиними. Українська поезія на сучасній театральній сцені.
27.02.2020

Добірка художньої літератури козацької доби
05.11.2019

КОНСТИТУЦІЯ У КОМІКСАХ
21.10.2019

Новинка від Братів Капранових — "Паперові солдати"

Книга тижня

Сергій Постолюкський. "Диктатор"

"Диктатор" - історія президента, який був жорстким та безкомпромісним, аби збудувати Україну.

Останні статті

[Події](#) [Всі Події](#)

[Українські письменники звернулися із відкритим листом до своїх білоруських колег](#)

30.11.2020 | Буквоїд

[Відкритий лист українських письменників до білоруських колег](#)

[Довідатище](#)

Авторська колонка

[На Рівдво голоси книжок звучатимуть для української Малечі](#)

25.11.20
Юлія Валова

Нарешті ми розпочали проект "Слухати серцем," покликаний допомогти діткам з порушеннями зору спілкуванні з українськими дитячими письменниками та їх творами. [»](#)

Ольга Миськова | 12.10.20

[Дикі містерії насолоди: багатовимірність авангардистської поезії Олі Мальченко](#)

0 Коментарів

Рейтинг «Вуква. ua»

1. [Місто дівчат](#)
2. [Датувиршик из Освенцима](#)
3. [Шовкопряд](#)
4. [Остання обитель бутівства Леобург. Книга перша](#)
5. [Скандинавська міфологія](#)
6. [Хімія. Естествена наука в комиксах](#)
7. [Фінансис](#)
8. [Дом, в котором](#)

[Події](#) [Всі Події](#)

["Історія з грифом "Секретно". В'ятровича вийшла чеською](#)

29.11.2020 | Буквоїд

Книга історика і політика Володимира В'ятровича "Історія з грифом "Секретно" побачила світ у Чехії.

[Довідатище](#)

[Події](#) [Всі Події](#)

[Роман "Інтернат" Жадана побачив світ у Італії](#)

29.11.2020 | Буквоїд

[Кримінальне чтиво UA](#)

Авторський проект
Андрія Конатов

